

Міністерство освіти та науки України
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
Факультет психології, соціальної роботи та спеціальної освіти
Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**РЕАЛІЗАЦІЯ ВОЛОНТЕРСЬКИХ ПРОГРАМ У ГРОМАДАХ, ПРИ-
ЛЕГЛИХ ДО ЗОНИ АКТИВНИХ БОЙОВИХ ДІЙ**

студента VI курсу
групи МОСПм-1-24-1.4д
другого (магістерського) освітнього рівня
Іванова Дениса Сергійовича
Науковий керівник:
Спіріна Тетяна Петрівна, доцент,
кандидат педагогічних наук

Київ – 2025

АНОТАЦІЯ

Іванов Д. С. Реалізація волонтерських програм у громадах, прилеглих до зони активних бойових дій. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Магістерська робота за спеціальністю 231 Соціальна робота за освітньою програмою «Моніторинг і оцінка соціальних програм» Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, Київ, 2025.

В умовах війни в Україні, громади, прилеглі до зони активних бойових дій, стикаються з численними соціальними, економічними та гуманітарними викликами. Водночас, можемо стверджувати, що на тлі загострення соціально-економічної ситуації, в Україні відбувається підвищення громадської активності, збільшення різноманітних соціальних ініціатив, а також реалізуються волонтерські програми. Волонтерська програма є формою об'єднання людей, які прагнуть до позитивних змін у громаді, продукують та впроваджують волонтерські ініціативи відповідно до потреб мешканців громади. Ефективні волонтерські програми, переважно, є сталими та довгостроковими. Особливо помітним є сплеск волонтерської діяльності та реалізації соціальних ініціатив, волонтерських програм у напрямі підтримки Збройних Сил України, надання психосоціальної підтримки пораненим, постраждалим, внутрішньо переміщеним особам, сім'ям загиблих через самоорганізацію проактивної частини населення.

Ключові слова: *волонтерські програми, громади, зона бойових дій, соціальна підтримка, гуманітарна допомога, соціальна робота.*

Ivanov D. S. Implementation of volunteer programs in communities adjacent to the zone of active hostilities. – Qualification scientific work as a manuscript.

Master's thesis in the specialty 231 «Social work» in the educational program 231.00.03 «Monitoring and evaluation of social programs». – Faculty of Psychology, Social Work and Special Education, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Kyiv, 2025.

In the context of the war in Ukraine, communities adjacent to the zone of active hostilities face numerous social, economic, and humanitarian challenges. At the same time, we can assert that, against the backdrop of the worsening socio-economic situation, Ukraine is experiencing an increase in civic activity, an increase in various social initiatives, and volunteer programs are being implemented. A volunteer program is a form of association of people who strive for positive changes in the community, produce and implement volunteer initiatives in accordance with the needs of community residents. Effective volunteer programs are mostly sustainable and long-term. Particularly noticeable is the surge in volunteer activities and the implementation of social initiatives, volunteer programs in support of the Armed Forces of Ukraine, providing psychosocial support to the wounded, victims, internally displaced persons, families of the deceased through self-organization of the proactive part of the population.

Keywords: *volunteer programs, communities, war zone, social support, humanitarian aid, social work.*

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ОСНОВИ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ КРИЗИ ТА ВОЄННИХ ДІЙ	8
1.1. Теоретичні підходи та сучасні моделі організації волонтерської діяльності в умовах кризових і воєнних ситуацій	8
1.2. Соціальний, безпековий та інфраструктурний контекст функціонування прифронтових громад	31
Висновки до першого розділу	37
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ РЕАЛІЗАЦІЇ ВОЛОНТЕРСЬКИХ ПРОГРАМ У ПРИФРОНТОВИХ ГРОМАДАХ	39
2.1. Форми, напрями та проблеми реалізації волонтерських програм у громадах, прилеглих до зони бойових дій	39
2.2. Рекомендації щодо підвищення ефективності та сталості волонтерських програм у прифронтових громадах	50
Висновки до другого розділу	72
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	80
ДОДАТКИ	87

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В умовах війни в Україні, громади, прилеглі до зони активних бойових дій, стикаються з численними соціальними, економічними та гуманітарними викликами. Водночас, можемо стверджувати, що на тлі загострення соціально-економічної ситуації, в Україні відбувається підвищення громадської активності, збільшення різноманітних соціальних ініціатив, а також реалізуються волонтерські програми. Волонтерська програма є формою об'єднання людей, які прагнуть до позитивних змін у громаді, продукують та впроваджують волонтерські ініціативи відповідно до потреб мешканців громади. Ефективні волонтерські програми, переважно, є сталими та довгостроковими. Особливо помітним є сплеск волонтерської діяльності та реалізації соціальних ініціатив, волонтерських програм у напрямі підтримки Збройних Сил України, надання психосоціальної підтримки пораненим, постраждалим, внутрішньо переміщеним особам, сім'ям загиблих через самоорганізацію проактивної частини населення.

Міжнародний досвід реалізації волонтерських програм висвітлено у дослідженнях В. Бабаліч, І. Когут, О. Степанюк; проектування як інструмент вирішення проблем територіальних громад, постраждалих від воєнних дій розглядали у своїх наукових працях Я. Мартинюк, Т. Спіріна; розробці волонтерських програм та оцінці ефективності роботи волонтерів присвячені наукові публікації Т. Лях; питання соціальної роботи з постраждалими від воєнних дій знаходимо у наукових роботах А. Бойка, Т. Лях, А. Харітонова; проблеми менеджменту волонтерських програм вивчали Т. Журавель, К. Пуха, Т. Сила; наукові праці В. Момот, Х. Мормило присвячені створенню ефективних волонтерських програм.

Об'єкт дослідження: волонтерська діяльність у громадах, прилеглих до зон активних бойових дій.

Предмет дослідження: особливості, механізми та ефективність реалізації волонтерських програм у громадах, що знаходяться поблизу зон активних бойових дій.

Мета роботи: проаналізувати процес реалізації волонтерських програм у громадах, прилеглих до зони активних бойових дій, виявити їхні проблеми, потреби та потенціал, а також розробити рекомендації щодо підвищення ефективності волонтерської підтримки в умовах воєнного впливу.

Відповідно до мети визначено наступні **завдання дослідження:**

1. Проаналізувати теоретичні підходи та сучасні моделі волонтерської діяльності в умовах кризових і воєнних ситуацій.
2. Охарактеризувати соціальний, безпековий та інфраструктурний контекст функціонування громад, розташованих поблизу зон активних бойових дій.
3. Виявити особливості організації, форми, напрями та ключові проблеми реалізації волонтерських програм у прифронтових громадах.
4. Розробити практичні рекомендації щодо підвищення ефективності та сталості волонтерських програм у громадах, прилеглих до зони бойових дій.

Методологічною основою дослідження є концептуальні положення філософських, психологічних, соціологічних та педагогічних теорій про особливості розробки та реалізації волонтерських програм у громадах, прилеглих до зони активних бойових дій. Ці концептуальні положення формують методологічну рамку для дослідження та визначають підходи до розуміння та аналізу проблеми реалізації волонтерських програм у громадах, прилеглих до зони активних бойових дій.

Експериментальна база дослідження. Представництво «ХАЙЕС, ІН-КОРПОРЕЙТЕД».

Апробація результатів дослідження. Основні положення і висновки магістерської роботи апробувались і здобули позитивну оцінку на засіданні кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Бо-

риса Грінченка; результати експериментальної роботи заслуховувались на звітній конференції за результатами переддипломної практики магістрів та доповідались на науково-практичній конференції «Перші кроки у науку: соціальна робота» (6 листопада 2025 р., м. Київ).

Публікації. Основні положення та результати дослідження висвітлено у публікаціях: Магістерські дослідження. Тематичний огляд та анотації магістерських робіт за освітнім рівнем «магістр» 2025 р. / Наукові здобутки студентів Факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти : ел. зб. наук. пр. студентів. – 2025. «Оцінювання потреб батьків дітей із інвалідністю в діяльності громадських організацій».

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (51 найменування) і 1 додатку (на 2 сторінках). Загальний обсяг роботи становить 111 сторінок, з них – 64 сторінки основного тексту. Робота ілюстрована 6 рисунками і 3 таблицями.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ОСНОВИ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ КРИЗИ ТА ВОЄННИХ ДІЙ

1.1. Теоретичні підходи та сучасні моделі організації волонтерської діяльності в умовах кризових і воєнних ситуацій

Російська агресія проти України, що триває з 2014 року та набула повномасштабного характеру у 2022 році, спричинила глибоку гуманітарну кризу, яка охопила мільйони людей, зокрема у прифронтових громадах. Ці території потерпають не лише від фізичних руйнувань інфраструктури, а й від втрати соціального капіталу, економічної стабільності та доступу до базових послуг. За даними Humanitarian Needs Overview Ukraine 2023 [3], понад 17 мільйонів людей в Україні потребують допомоги [2], причому майже половина з цього переліку, проживає поблизу лінії фронту або нещодавно деокупованих територіях.

Волонтерські програми в прифронтових громадах набувають критичного значення в умовах повномасштабної війни в Україні [1]. В переважній більшості випадків, саме підтримка подібних ініціатив – це чи не єдина можливість для міжнародних інституцій швидко відреагувати на надзвичайні ситуації. Згідно з даними Міністерства соціальної політики України [3] (2023), понад 4,9 млн внутрішньо переміщених осіб потребують підтримки, з них 1,2 млн мешкають у прифронтових районах Донецької, Харківської та Запорізької областей. Агенції ООН [4], які працюють в Україні, у своїх звітах за 2024-2025 рік зазначають, що понад 60 % інфраструктури цих громад пошкоджено або зруйновано, що обмежує доступ до базових послуг (медицина, вода, електроенергія). Станом на кінець 2025 рік ситуація залишається критичною: понад 4,6 мільйона українців продовжують жити в статусі внутрішньо пере-

міщених осіб [5]. Близько 900 тисяч із них отримують державну допомогу. Але потреба в підтримці значно перевищує доступні ресурси. Найбільше ВПО проживає у прифронтових громадах сходу та півдня України – зокрема в Донецькій, Харківській, Дніпропетровській та Запорізькій областях – де щоденні ризики, обмежений доступ до послуг і нестабільність створюють додаткові виклики для інтеграції та захисту. І ця ситуація спричинена бажанням людей повернутися додому після завершення активних бойових дій у рідних громадах, що підтверджують результати оцінки потреб і міжнародних гуманітарних організацій (Oxfam, HIAS, Medecins de Moden та інших).

У цій реальності роль активізації та об'єднання зусиль громадянського суспільства та Міжнародних гуманітарних організацій, таких як HIAS Ukraine [6], Міжнародний Комітет Червоного Хреста, Лікарі без Кордонів та інших, стає визначальною: така кооперація формує інфраструктуру підтримки, адвокації та відновлення, стаючи основою для створення та провадження проєктів прямого впливу та надаючи інформаційну, освітню та інституційну підтримку для розвитку потенціалу місцевих волонтерських об'єднань, шляхом передачі досвіду налагодження волонтерської діяльності інших країн, а також розробки кардинально нових моделей втручання та реагування. Але найголовніше в цьому процесі – це допомога поширенню інформації щодо наслідків війни в Україні серед світової спільноти, що дозволяє адвокатувати потреби постраждалого населення в Україні, використовуючи живі історії справжніх людей з епіцентру кризи, персоналізуючи кожен напрямок волонтерської діяльності, як-то протидія гендерно зумовленого насильства чи сексуальному насильству пов'язане із війною, роздачі продовольчих та непродовольчих наборів гідності, налагодженню систем психологічної підтримки та психосоціального супроводу та багато чого іншого. Через мережу контактів з

владою різних рівнів та рад ВПО все це дозволяє будувати нові моделі життєдіяльності, солідарності та дій, які мають вплив саме в українському суспільстві, враховують тутешні культурні, геополітичні та економічні особливості. Адаптація міжнародних підходів стає фундаментом для будівництва нових, більш стійких моделей кризового втручання та подальшої відбудови.

Повномасштабна війна в Україні спричинила глибоку гуманітарну кризу, яка особливо відчутна у прифронтових громадах. Руйнування інфраструктури, втрата соціального капіталу та обмежений доступ до базових послуг створюють критичні виклики для населення. За даними міжнародних організацій (UNHCR, IOM, OCHA), мільйони українців залишаються у статусі внутрішньо переміщених осіб, значна частина з яких проживає у зонах підвищеного ризику. У цих умовах волонтерські програми стають ключовим механізмом підтримки вразливих груп, мобілізації ресурсів та зміцнення соціальної згуртованості. Саме тому дослідження особливостей їх розвитку та ефективності є надзвичайно актуальним для сучасної України.

У цьому контексті особливу роль відіграють волонтерські програми, які стали одним із найважливіших механізмів подолання кризових ситуацій, підтримки вразливих груп та мобілізації ресурсів громади. Проте ефективність таких програм значною мірою залежить від адаптації до конкретних умов, потреб населення та взаємодії з місцевими структурами. Саме тому дослідження розвитку волонтерських програм у громадах, прилеглих до зони бойових дій, є надзвичайно актуальним.

Практична основа дослідження базується на результатах діяльності міжнародної гуманітарної організації HIAS, яка у 2023 році реалізувала низку проєктів прямої допомоги в Київській, Чернігівській, Харківській, Донецькій, Сумській,. У рамках пост-дистрибуційного моніторингу (Post Distribution

Monitoring, PDM) були зібрані дані щодо рівня задоволеності мешканців допомогою, їхніх потреб, сприйняття якості послуг, а також ефективності зворотного зв'язку. Ці дані дають змогу глибше зрозуміти, які елементи волонтерських програм є найбільш результативними в умовах постійної небезпеки та соціальної нестабільності.

Зібрані дані в межах пост-дистрибуційного моніторингу дозволили не лише оцінити рівень задоволеності отримувачів допомоги, а й виявити ключові чинники, що впливають на ефективність волонтерських програм у громадах з підвищеним ризиком. Серед них – швидкість реагування, доступність комунікації, гнучкість логістичних рішень, а також рівень довіри до організації-ініціатора.

У межах дослідження було проведено аналіз програм, реалізованих у п'яти регіонах України, з фокусом на громади, що зазнали обстрілів, окупації або масового переміщення населення. Особливу увагу приділено таким аспектам:

1. Механізми адаптації до бойових умов – включення протоколів безпеки, евакуаційних маршрутів, дистанційної координації.
2. Психосоціальна підтримка волонтерів та бенефіціарів – надання консультацій, створення груп підтримки, залучення фахівців.
3. Інтеграція з місцевими структурами – співпраця з військовими адміністраціями, ЦНАПами, соціальними службами.
4. Оцінка потреб та зворотний зв'язок – використання анкет, інтерв'ю, фокус-груп для корекції програм.

На основі аналізу було сформовано типологію волонтерських моделей, що функціонують у прифронтових громадах:

1. Мобільні волонтерські групи – діють у режимі «швидкого реагування», забезпечують доставку допомоги, евакуацію, інформування.
2. Локальні волонтерські хаби – працюють на базі громадських просторів, шкіл, бібліотек, виконують функції координації та підтримки.
3. Цифрові платформи взаємодії – Telegram-канали, чат-боти, CRM-системи, що забезпечують реєстрацію, логістику та звітність.

Усі ці моделі демонструють високу адаптивність, проте потребують системної підтримки, зокрема у вигляді нормативного регулювання, фінансування та захисту волонтерів. Саме тому в практичному розділі роботи буде здійснено порівняльний аналіз програм HIAS у різних регіонах, з метою виявлення найефективніших підходів до організації волонтерської діяльності в умовах війни.

Волонтерство – це форма громадянської активності, яка базується на власному виборі, солідарності та бажанні допомагати. Особливо підкреслюється роль волонтерів у кризових ситуаціях, зокрема під час війни [8]. У міжнародній практиці – це глибокий соціальний феномен, який відображає рівень солідарності, емпатії та громадянської зрілості суспільства. У його основі лежить добровільне прагнення допомагати іншим, не очікуючи матеріальної винагороди. Це явище формує нову культуру взаємодії, де люди об'єднуються навколо спільних цінностей – гуманності, відповідальності, підтримки.

Особливо яскраво волонтерство проявляється у кризові періоди – під час війни, стихійних лих, пандемій. У такі моменти воно стає головним інструментом виживання, психологічної підтримки та соціального згуртування [11]. В Україні після 2014 року, а особливо з початком повномасштабного вторгнення у 2022 році, волонтерство перетворилося на потужний рух, що

охоплює всі сфери – від фронту до тилу, від медицини до освіти, від соціальних послуг до створення консультативно-дорадчих рад на різних рівнях державної влади [9].

Волонтер – це не лише людина, яка щось приносить чи роздає. Це – носій змін. Через свою діяльність волонтери формують нові соціальні зв'язки, зміцнюють довіру між громадянами, стимулюють розвиток громадянського суспільства. Вони часто стають мостом між державними інституціями та потребами людей, заповнюючи прогалини, які офіційні структури не встигають або не здатні покрити.

Волонтерство також має освітню та виховну функцію. Воно навчає молодь відповідальності, співпереживанню, вмінню працювати в команді [12]. Через участь у волонтерських ініціативах люди відкривають для себе нові сенси, переосмислюють власні пріоритети, відчувають себе частиною чогось більшого.

Таким чином, волонтерство – це цінність, дзеркало суспільства, яке показує, наскільки громадяни готові підтримати одне одного, коли це справді потрібно. І чим більше таких дзеркал – тим світліше майбутнє.

Волонтерська діяльність – добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги [10]. Волонтерство – це форма безкорисливої громадської активності, спрямованої на вирішення соціально значущих проблем через участь у суспільному житті. Як соціальний феномен, воно є відображенням цінностей солідарності, взаємодопомоги та активної громадянської позиції, що особливо проявляється у кризових ситуаціях, таких як війни, природні катастрофи чи пандемії [31].

У сучасному науковому дискурсі громадянська активність розглядається не лише як форма соціальної поведінки, а як складний міждисциплінарний феномен, що поєднує соціологічні, психологічні та політичні аспекти. Особливої ваги набувають три концептуальні підходи: соціальний капітал, resilience (стійкість) та community-based approach (підхід, орієнтований на громаду).

Соціальний капітал – Теорія соціального капіталу (П. Бурдьє, Дж. Коулман, Р. Патнем) [11; 12; 13] розглядає громадянську активність як результат наявності довіри, соціальних зв'язків і норм взаємодопомоги в суспільстві. Соціальний капітал виступає ресурсом, що дозволяє громадам самоорганізовуватись, мобілізувати ресурси та ефективно реагувати на кризи. Волонтерство в умовах війни в Україні є яскравим прикладом реалізації горизонтальних зв'язків, де довіра між громадянами та солідарність стають основою для дій. Як зазначає Л. Головка волонтерська діяльність сприяє нарощуванню соціального капіталу в громадах, що переживають деструктивні впливи війни [14]. Підхід, орієнтований на громаду, акцентує на активній участі місцевих жителів у плануванні, реалізації та оцінці програм допомоги. У цьому підході громада розглядається не як пасивний об'єкт втручання, а як суб'єкт змін [15; 16; 17].

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну у лютому 2022 року спричинило безпрецедентну хвилю солідарності та масового волонтерства. За результатами дослідження соціологічної групи "Рейтинг" (2023) [19], понад 61 % українців хоча б раз брали участь у волонтерській діяльності, а 22 % допомагали регулярно.

Особливостями цього етапу можна назвати масштабність та швидкість мобілізації ресурсів, активне використання цифрових інструментів (соціальні

мережі, онлайн-банкінг, платформи збору допомоги), широка географія – від великих міст до прифронтових сіл, зростання кількості та якості партнерств з міжнародними організаціями, які реалізують спільні гуманітарні проєкти разом з українськими волонтерами, найяскравішими представниками громадянського суспільства [20].

У прифронтових громадах волонтерство – ключовий елемент виживання населення, забезпечення базових потреб, евакуації, облаштування укриттів, ремонту критичної інфраструктури. Громади, розташовані у вздовж лінії фронту, попри значні виклики, демонструють високий рівень самоорганізації, що свідчить про потенціал волонтерських програм не лише як кризової відповіді, а й як інструменту відновлення на різних рівнях та у різних сферах, а також сталого розвитку [21], навіть в умовах регулярних бойових дій.

Цей етап також ознаменувався інституціоналізацією волонтерства – процес формального закріплення волонтерської діяльності у суспільних і державних інститутах, коли вона переходить від стихійних ініціатив до організованих, правоврегульованих і підтримуваних на різних рівнях та етапах форм. Майже 80% ініціатив (з 2014 року) трансформувалися у зареєстровані громадські організації, благодійні фонди або стали частиною муніципальних програм, долучилися до імплементаційних процесів міжнародних організацій. З'явилися волонтерські хаби, цифрові платформи координації, а також партнерські моделі взаємодії з міжнародними донорами. Організація HIAS Ukraine у 2023 році реалізувала 11 повноцінних глобальних програм, які включали низку найрізноманітніших проєктів у прифронтових громадах, поєднуючи локальні волонтерські мережі з міжнародними стандартами гуманітарної допомоги. Організація передавала постраждалим продуктові набори, непродуктові засоби, набори гідності, надавала психологічну підтримку та

психосоціальних супровід, юридичні консультації. Загалом, протягом 2022-2025 років організація ефективно забезпечило понад 100 локальних громадських та гуманітарних організацій фінансовою, інституційною, юридичною допомогою. І це за межами прямої імплементації, яку провадили співробітники HIAS Ukraine в напрямках матеріального забезпечення постраждалого населення, поширення послуг психосоціального забезпечення та психологічного супроводу, імплементації освітніх проєктів та програм.

Попри значний вплив десятків аналогічних організацій на ситуацію в Україні, виклики залишаються значними. Серед них – емоційне вигорання волонтерів, нестача ресурсів, ризики безпеки, а також фрагментарність координації між державними структурами та громадськими ініціативами. У звіті Центру демократії та верховенства права (2024) [22] наголошується на необхідності створення єдиного реєстру волонтерів, механізмів захисту та стимулювання діяльності в умовах війни (табл. 1.1).

Таблиця 1.1.

РОЗВИТОК ВОЛОНТЕРСТВА

Етап	Характеристика
УНР (1917–1921)	Медичні дружини, допомога пораненим, підтримка сиріт, стихійна самоорганізація
СРСР (1921–1991)	Ідеологізоване “волонтерство”: суботники, збори макулатури, народні дружини
1991–2013	Поява незалежних ГО, низька активність, слабе правове поле
2013–2014	Революція Гідності – масова горизонтальна мобілізація
2014–2021	Війна на Донбасі – волонтерські фонди, підтримка ЗСУ, переселенців
2022–2025	Повномасштабне вторгнення – цифрові платформи, міжнародне

Етап	Характеристика
	партнерство, інституціоналізація

Таким чином, історія волонтерства в Україні – це шлях від стихійної допомоги до структурованого громадянського руху, що став невід’ємною частиною національної стійкості. Сучасне волонтерство – це не лише реакція на кризу, а й платформа для розвитку громадянського суспільства, формування довіри, солідарності та нових моделей взаємодії між державою, громадянами та міжнародною спільнотою.

Сучасний етап розвитку волонтерства в Україні характеризується не лише кількісним зростанням учасників, а й якісною трансформацією самої моделі волонтерської діяльності. Відбувається перехід від стихійної допомоги до стратегічно організованих програм, що включають елементи планування, моніторингу, звітності та партнерства. Волонтерство дедалі більше інтегрується у систему кризового реагування, соціального захисту та місцевого розвитку.

Значну роль у цьому процесі відіграють цифрові інструменти, які дозволяють координувати дії тисяч волонтерів у реальному часі. Платформи на кшталт Volunteer Country, Спільно, Help Ukraine, Center забезпечують реєстрацію, логістику, звітність та комунікацію між учасниками. Це дозволяє швидко мобілізувати ресурси, уникати дублювання допомоги та забезпечувати прозорість процесів [23].

Водночас, волонтерство стало предметом наукового аналізу – з’являються дослідження, що розглядають його соціологічні, психологічні, правові та управлінські аспекти. Наприклад, у статті Г. Жекало волонтерство розглядається як прояв громадянської активності, що сприяє формуванню

політичної культури та соціальної згуртованості [24]. Волонтерство у сучасному суспільстві виступає в якості важливого прояву громадянської активності, що має глибокий соціально-політичний вимір. Залучення громадян до волонтерських практик сприяє формуванню відповідального ставлення до суспільних процесів, розширює можливості участі у прийнятті рішень та підсилює відчуття належності до спільноти.

Натомість О. Штрайхер та М. Школяр [25] аналізують емоційні та мотиваційні чинники участі у волонтерських програмах в умовах війни. У їх дослідженні волонтерство розглядається крізь призму емоційних та мотиваційних чинників, що визначають участь громадян у програмах допомоги в умовах війни. Автори підкреслюють, що ключовими рушійними силами є почуття солідарності, емпатія та патріотизм, які формують внутрішню готовність людей діяти на користь інших навіть у ситуаціях високого ризику. Водночас значну роль відіграє прагнення до соціальної значущості та потреба у відновленні психологічної рівноваги, адже волонтерська діяльність стає для багатьох способом подолання травматичного досвіду та відчуття безсилля.

Таким чином, мотивація волонтерів поєднує як емоційні імпульси, так і раціональні очікування, створюючи багатовимірний феномен громадянської активності. Участь у волонтерських програмах не лише забезпечує підтримку постраждалим, але й сприяє формуванню нових моделей соціальної взаємодії, зміцненню згуртованості та розвитку стійкості громадянського суспільства в умовах війни

В процесі аналізу української моделі волонтерства, можна провести аналогію та знайти відмінності із волонтерською діяльністю сусідніх країн. Історична глибина цієї діяльності в Україні створила особливу форму підтримки постраждалих, яка ґрунтується на соціо-культурних, економіко-

правничих та навіть релігійних особливостях українського народу. Ще в період УНР (1917–1921) громадські об'єднання та молодіжні організації співпрацювали із церквами для підтримки поранених і сиріт [26].

У Польщі волонтерство має давні традиції, пов'язані з католицькою культурою благодійності та рухом «Solidarność» 1980-х років. Сьогодні воно чітко врегульоване законодавством: волонтер – це фізична особа, яка добровільно та безоплатно надає послуги, а принципи співпраці визначені на рівні держави. Після 2022 року польські волонтери стали одними з найактивніших у підтримці України: лише у 2023 році поляки надали допомоги на суму понад 10 млрд злотих. Польський досвід показує, як держава може інтегрувати волонтерство у систему соціальної політики, забезпечуючи правовий захист і визнання діяльності добровольців.

Грузинський волонтерський рух сформувався після воєнних конфліктів 1990-х та 2008 року. Волонтери активно допомагали переселенцям із Абхазії та Південної Осетії, створюючи локальні ініціативи підтримки. У 2010-х роках волонтерство стало важливим елементом громадянського суспільства, особливо у сфері молодіжних програм та культурних проєктів.

Після початку війни в Україні грузинські волонтери організували кампанії зі збору гуманітарної допомоги та адвокаційні кампанії на підтримку українців. Досвід Сакартвело демонструє роль волонтерства як інструменту солідарності малих націй у протистоянні зовнішній агресії [27].

У країнах Балкан (Боснія і Герцеговина, Сербія, Хорватія, Косово) волонтерство розвивалося під впливом воєнних конфліктів 1990-х років. Волонтери брали участь у гуманітарних місіях, допомозі біженцям та відновленні інфраструктури після війни. Сьогодні волонтерство на Балканах часто інтегроване у діяльність міжнародних організацій (UNHCR, Oxfam, IOM), а також

у програми ЄС. Воно виконує функцію примирення та соціальної інтеграції, допомагаючи долати наслідки етнічних конфліктів.

Якщо порівнювати Україну та Польщу, то можна зробити висновок що спільна риса для обох країн, затверджена на законодавчому рівні – масова мобілізація громадян у кризові моменти; відмінність – у Польщі волонтерство має чітке правове регулювання, тоді як в Україні воно більше базується на самоорганізації. Якщо порівнювати Україну та Грузію, то обидві країни мають досвід волонтерства як відповіді на зовнішню агресію; в Україні рух масштабніший і охоплює всі сфери життя, у той час як волонтери Сакартвело діють тільки у відповідь на конкретну кризу. У свою чергу Балкани, як і Україна мають однакову роль волонтерства у відновленні під час та після війни; відмінність – на Балканах воно більше інтегроване у міжнародні програми, тоді як в Україні – у внутрішню самоорганізацію.

У кризових ситуаціях, таких як війни, стихійні лиха чи епідемії, волонтерство виступає ключовим чинником забезпечення стійкості суспільства. У періоди, коли державні інституції зазнають перевантаження або структурних збоїв, саме волонтери часто стають першою та найоперативнішою формою реагування на потреби населення. Згідно з Global Humanitarian Overview 2023 [28], підготовленим ООН, 65 % гуманітарних послуг у зонах конфлікту надаються саме волонтерами, що свідчить про масштабність і значущість цієї діяльності.

Функціонально волонтерські ініціативи охоплюють широкий спектр дій. Насамперед це оперативне реагування на гуманітарні виклики, включно з евакуацією цивільного населення, організацією логістики постачання продуктів харчування, медикаментів і засобів гігієни, наданням первинної медичної допомоги [29]. Як приклад, у 2022 році українська волонтерська організа-

ція «Повернись живим» забезпечила близько 80 % невідкладної допомоги на деокупованих територіях, що підтверджено у її щорічному звіті (2023).

Окремої уваги заслуговує психосоціальна підтримка, яку надають волонтери. Під час війни психологічна травма є масовим явищем, що охоплює як цивільне населення, так і військових. За даними Міністерства охорони здоров'я України (2024) [30], близько 70 % внутрішньо переміщених осіб отримали психологічну допомогу саме завдяки волонтерським програмам. Ці програми передбачають як індивідуальні консультації, так і створення груп взаємодопомоги, що сприяє соціальній адаптації та запобігає вторинній маргіналізації постраждалих [31].

Волонтерська діяльність також має значний вплив на стабільність громад, особливо у громадах, що зазнали руйнувань або значних демографічних змін. У соціальному аспекті волонтери виконують роль «посередників адаптації» для переселенців, організовуючи мовні курси, юридичні консультації, допомогу з пошуком житла та працевлаштування. Наприклад, згідно з дослідженням LABOUR MARKET PROFILE Ukraine 2025/2026 [32], понад 50 % працездатної частини ВПО змогли знайти роботу завдяки посередництву волонтерських центрів, що знизило рівень безробіття серед постраждалих від війни до 15 %. Таким чином, волонтерські ініціативи сприяють не лише гуманітарному реагуванню, але й довгостроковій інтеграції переміщених осіб у нові соціальні структури.

З економічної точки зору волонтерська діяльність зменшує навантаження на державний бюджет. Згідно з аналізом Міжнародного фонду соціальної адаптації (2024) [33], обсяг допомоги, наданої волонтерами, у прифронтових регіонах еквівалентний 30–40 % державних витрат на соціальні про-

грами. Це свідчить про високу ефективність волонтерського сектора, особливо у ситуаціях, коли бюджетні ресурси обмежені або переорієнтовані на військові потреби.

Водночас діяльність волонтерів в умовах війни супроводжується низкою викликів [13]. Один з найсерйозніших – це фізична небезпека. Обстріли, мінна небезпека та інші бойові ризики створюють загрози життю волонтерів. Крім того, тривала робота в умовах стресу призводить до емоційного вигорання. Згідно зі звітом платформи «Громадський простір» (2024), 60 % волонтерів у прифронтових зонах потребують психологічної реабілітації [34]. Це вказує на необхідність створення спеціалізованих програм підтримки самих волонтерів.

Ще одним критичним аспектом є координація з державними органами. Брак єдиної платформи для обміну інформацією часто призводить до дублювання зусиль або неефективного розподілу ресурсів. Одним з можливих рішень є розширення функціоналу платформи «Дія» з інтеграцією волонтерських ініціатив, що дозволить покращити комунікацію між волонтерами та органами влади, а також оптимізувати процес надання допомоги.

Таким чином, волонтерство у кризових ситуаціях відіграє багатогранну та незамінну роль. Воно забезпечує оперативне реагування на потреби постраждалих, сприяє соціальній стабільності та економії бюджетних коштів. Водночас ефективність волонтерського руху залежить від наявності системної підтримки – як інституційної, так і психологічної. У цьому контексті доцільним є подальше вивчення міжнародного досвіду, зокрема ізраїльської моделі цивільної оборони, яка поєднує волонтерство з державним управлінням у сфері безпеки та реагування на надзвичайні ситуації. Саме тому, для зручно-

сті, волонтерську діяльність розділяють на наступні моделі підтримки населення (табл.1.2):

Таблиця 1.2.

ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ МОДЕЛЕЙ ВОЛОНТЕРСЬКИХ ПРОГРАМ У ПРИФРОНТОВИХ ГРОМАДАХ

Модель	Опис	Сильні сторони	Виклики
Мобільні групи	Швидке реагування, доставка допомоги, евакуація	Гнучкість, оперативність	Безпека, логістика, емоційне вигорання
Локальні хаби	Координація на базі шкіл, бібліотек, ЦНАПів	Вбудованість у громаду, сталість	Ресурси, доступ до фахівців
Цифрові платформи	Telegram, чат-боти, CRM, онлайн-банкінг	Масштабність, прозорість, швидкість	Технічна підтримка, цифрова безпека
Партнерські моделі	Співпраця з міжнародними організаціями (HIAS, UNHCR, IOM, ICRC)	Фінансування, стандарти, навчання	Бюрократія, узгодження процедур

Правове забезпечення волонтерства в Україні базується на низці нормативно-правових актів, які регулюють статус волонтера, умови діяльності, права та обов'язки, а також механізми взаємодії з державними структурами. У воєнних умовах ці положення набули особливої актуальності:

Закон України «Про волонтерську діяльність» (2011, № 3236-VI) визначає поняття волонтерства, статус волонтера, порядок залучення до діяльності, права та обов'язки сторін. Він є базовим документом, що забезпечує правову основу для організації волонтерських програм [35].

Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» (2012, № 5073-VI), волонтерство визнає однією з форм благодійної діяльнос-

ті, хоча закон прямо не деталізує її механізми. Це створює певну правову невизначеність, яку досліджує А. Панченко у статті 2024 року [36].

Закон України «Про соціальні послуги» (редакція 2019–2023) [39] визначає роль волонтерів у наданні соціальних послуг, особливо в умовах надзвичайних ситуацій. Стаття 20 передбачає оцінку потреб особи/сім'ї, що є ключовим елементом у роботі волонтерських програм.

Закон України «Про правовий режим воєнного стану» (2000, № 1647-III) наголошує, що у воєнний час волонтерська діяльність набуває особливого статусу. Відповідно до аналізу Д. Вареника, існують прогалини у реєстрації, координації та захисті волонтерів, що потребують законодавчого доопрацювання [37]. Зокрема, відсутність єдиного реєстру волонтерів та організацій ускладнює процес обліку та моніторингу їхньої діяльності, що призводить до дублювання зусиль та фрагментації ресурсів. Недостатня координація між державними інституціями, місцевими органами влади та громадськими ініціативами знижує рівень узгодженості програм допомоги та обмежує можливості для стратегічного планування. Крім того, законодавча база не забезпечує належного захисту волонтерів, які часто працюють у високоризикових умовах без соціальних гарантій, страхування чи правового статусу. Усе це створює потребу у комплексному законодавчому доопрацюванні, спрямованому на інституціоналізацію волонтерства, підвищення його легітимності та інтеграцію у систему державної політики соціальної підтримки та гуманітарного реагування.

Концепція Державної програми сприяння розвитку волонтерської діяльності на 2025–2030 роки [38], яка обговорювалася в рамках експертної дискусії ЦЕДЕМ (2024), був зроблений акцент на необхідності створення єдиного реєстру волонтерів, механізмів захисту та стимулювання діяльності в умо-

вах війни. Зокрема, було окреслено ключові напрями інституціоналізації та підтримки волонтерського руху в Україні. Учасники дискусії наголосили на необхідності створення єдиного державного реєстру волонтерів та організацій, що дозволить забезпечити прозорість, облік та координацію діяльності у масштабах країни. Особливу увагу було приділено питанням правового та соціального захисту волонтерів, які діють у високоризикових умовах війни, а також розробці механізмів стимулювання їхньої участі через систему пільг, страхування та державної підтримки. Концепція передбачає інтеграцію волонтерських програм у стратегії відновлення та розвитку громад, що має сприяти підвищенню ефективності гуманітарної відповіді, зміцненню соціальної згуртованості та формуванню нової моделі громадянської участі. Таким чином, документ закладає основу для переходу від стихійних ініціатив до системної, правово врегульованої та стійкої волонтерської діяльності, яка відповідає викликам воєнного часу та потребам суспільства [39] (табл. 1.3).

Таблиця 1.3.

ПОРІВНЯННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВОЛОНТЕРСТВА В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄС

Критерій	Україна	Країни ЄС (на прикладі Польщі, Німеччини, Франції)
Основний закон	Закон України «Про волонтерську діяльність» (2011, оновлений у 2021 р.)	Відсутній єдиний закон ЄС; діють національні закони, наприклад:
		– Польща: Закон «Про діяльність волонтерів» (2003)
		– Німеччина: Закон «Про добровільну службу» (2008)

Критерій	Україна	Країни ЄС (на прикладі Польщі, Німеччини, Франції)
		– Франція: Кодекс соціальної дії та сім'ї
Статус волонтера	Фізична особа, що добровільно надає допомогу без оплати	Визначається національним законодавством; часто передбачено договір з організацією
Форма співпраці	Може бути усною або письмовою; рекомендовано укласти договір	Переважно письмовий договір, що регулює права, обов'язки, страхування
Страхування та захист	Не є обов'язковим, але може бути передбачено організацією	У більшості країн ЄС – обов'язкове страхування волонтера
Регулювання міжнародної діяльності	Передбачено участь іноземців, але з обмеженнями щодо статусу перебування	Активно підтримується через програми ЄС (Erasmus+, European Solidarity Corps)
Інституційна підтримка	Національна соціальна сервісна служба, місцеві органи влади	Міністерства соціальної політики, молоді, агенції громадянської активності
Фінансування волонтерства	Може здійснюватися через гранти, благодійні внески, державні програми	Розвинуті механізми фінансування через державні та європейські фонди

Правове регулювання волонтерської діяльності в Україні базується на Законі України “Про волонтерську діяльність” (№ 3236-VI від 19.04.2011), який визначає основні принципи, права та обов'язки волонтерів, а також механізми взаємодії з організаціями, що залучають волонтерів. Згідно з цим за-

коном, волонтер – це фізична особа, яка добровільно, безоплатно та свідомо здійснює діяльність, спрямовану на надання допомоги іншим [40].

Після початку повномасштабного вторгнення у 2022 році було внесено низку змін до нормативної бази, до переліку яких увійшли розширення переліку сфер волонтерської діяльності, включаючи підтримку Збройних Сил України, евакуацію, логістику, психологічну допомогу; спрощено процедуру реєстрації волонтерських організацій, що дозволило швидше мобілізувати ресурси; визначено гарантії безпеки та компенсацій для волонтерів, які працюють у зонах підвищеного ризику (накази МОЗ, Міноборони, постанови КМУ).

У 2023–2024 роках також обговорюється створення єдиного реєстру волонтерів, що дозволить краще координувати дії, забезпечити захист прав та стимулювати участь у волонтерських програмах. За даними Центру демократії та верховенства права, така ініціатива є критично важливою для сталого розвитку волонтерського руху в умовах війни.

Натомість серед головних правових прогалин волонтерської діяльності в Україні відсутність єдиного реєстру волонтерів, що ускладнює координацію та захист; невизначеність статусу волонтера у воєнний час – страхування, компенсації та доступ до зон бойових дій. Недостатня інтеграція волонтерських платформ у державні сервіси, такі як «Дія».

У контексті повномасштабної війни правове регулювання волонтерської діяльності потребує оперативного оновлення та адаптації до реалій воєнного часу. Зокрема, актуальним є питання визнання волонтерської діяльності як критично важливої для національної безпеки, що відображене у законодавстві через механізми захисту, доступу до логістичних коридорів, спрощення реєстраційних процедур та гарантії безпеки, що забезпечується Зако-

ном України «Про волонтерську діяльність» (№ 3236-VI від 19.04.2011, із змінами станом на 2025 рік). У ньому прямо визначено механізми соціального та правового захисту волонтерів, які діють у районах проведення заходів із забезпечення національної безпеки та оборони, зокрема у громадах розташованих у небезпечній близькості до зони активних бойових дій. Відповідно до Статті 6: передбачено виплату одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті) або інвалідності волонтера, якщо це сталося внаслідок поранення, контузії, травми чи каліцтва, отриманих під час надання допомоги в районі проведення антитерористичної операції, заходів із забезпечення національної безпеки та оборони, відсічі і стримування збройної агресії. Закон визнає, що волонтерська діяльність є складовою системи національної безпеки, оскільки волонтери забезпечують підтримку військових, ВПО та постраждалих громадян. У наукових публікаціях також підкреслюється, що волонтерство під час війни має правові гарантії безпеки, соціального захисту та недоторканності, що закріплено у чинному законодавстві.

Цифрові волонтерські платформи – онлайн-інструменти, що забезпечують реєстрацію, логістику, комунікацію та звітність для волонтерів і координаторів. Вони сприяють прозорості, швидкій мобілізації ресурсів та уникненню дублювання допомоги.

У 2024 році експертна спільнота, зокрема Центр демократії та верховенства права [41], ініціювала дискусію щодо оновлення законодавчої бази, яка включає: створення єдиного державного реєстру волонтерів з можливістю інтеграції з платформами «Дія», «Спільно», «Volunteer Country»; запровадження механізмів страхування та компенсації для волонтерів, які працюють у зонах ризику; визначення статусу волонтера у воєнний час як учасника гу-

манітарної операції з відповідними правами; розробку стандартів безпеки та етичних протоколів, зокрема для роботи з вразливими групами.

Також у межах Концепції державної програми сприяння розвитку волонтерства на 2025–2030 роки передбачено створення інфраструктури підтримки волонтерських ініціатив на рівні громад (хаби, центри координації, навчальні платформи); розробку освітніх програм для волонтерів, включаючи тренінги з безпеки, психологічної підтримки, логістики; запровадження системи сертифікації та визнання досвіду волонтерської діяльності як частини професійного розвитку.

Водночас, правове поле залишається фрагментарним. Як зазначає А. Панченко [42] у дослідженні 2024 року, існує розрив між фактичними практиками волонтерства та їх нормативним забезпеченням. Багато ініціатив діють поза формальними рамками, що ускладнює їх захист, фінансування та інтеграцію у державні програми.

Таким чином, оновлення правового регулювання волонтерства є критично важливим завданням для забезпечення ефективної, безпечної та сталого розвитку волонтерських програм, особливо в умовах війни. Це потребує міжсекторальної співпраці – між державою, громадянським суспільством, міжнародними партнерами та самими волонтерами.

Організація волонтерських програм у громадах, прилеглих до зони активних бойових дій, має низку специфічних особливостей, що зумовлені високим рівнем ризику, нестабільністю соціального середовища та обмеженим доступом до ресурсів. У таких умовах волонтерська діяльність набуває не лише гуманітарного, а й стратегічного значення для забезпечення життєдіяльності населення.

Однією з ключових особливостей є горизонтальна структура управління [43], що дозволяє оперативно реагувати на потреби громади. Волонтерські ініціативи часто функціонують у форматі самоорганізованих груп, які координуються через цифрові платформи (Telegram, Signal, Google Workspace), без жорсткої ієрархії. Це забезпечує гнучкість, швидкість прийняття рішень та адаптацію до змін.

Важливу роль відіграє цифровізація процесів [44]. Для реєстрації волонтерів, логістики, моніторингу та звітності використовуються CRM-системи, чат-боти, Google Forms, Trello, Notion. Наприклад, платформа Volunteer Country пропонує бібліотеку шаблонів, інструкцій та кейсів для організації волонтерської діяльності, що значно спрощує запуск нових ініціатив.

Ще однією особливістю є партнерство із міжнародними гуманітарними організаціями, такими як HIAS, UNHCR, IOM, People in Need. Таке співробітництво дозволяє залучати додаткові ресурси, проходити тренінги з безпеки, використовувати стандартизовані інструменти моніторингу, зокрема Post Distribution Monitoring, що підвищує якість надання допомоги [45].

Успішні волонтерські програми також характеризуються інтеграцією із місцевими органами влади [46]. Координація з військовими адміністраціями, соціальними службами, ЦНАПами дозволяє уникнути дублювання допомоги, забезпечити доступ до офіційних реєстрів потреб та підвищити ефективність розподілу ресурсів.

Особливу увагу приділяють безпеці волонтерів. Організація діяльності в умовах бойових дій передбачає інструктаж з мінної безпеки, евакуаційні протоколи, страхування та психологічну підтримку. За даними платформи «Громадський простір», понад 60 % волонтерів у прифронтових громадах потребують реабілітаційних заходів через емоційне вигорання. Крім того,

важливою складовою є оцінка потреб населення та моніторинг ефективності програм. Використання анкет, фокус-груп, інтерв'ю та PDM-звітів дозволяє адаптувати діяльність до реального контексту громади, виявляти прогалини та коригувати стратегії реагування.

Нарешті, організація волонтерських програм у прифронтових громадах передбачає інноваційні рішення, зокрема мобільні пункти допомоги, волонтерські хаби, гарячі лінії для запитів, освітні та культурні проєкти, що сприяють інтеграції ВПО та зміцненню соціального капіталу. У 2024 році Національна соціальна сервісна служба України ініціювала розробку Концепції розвитку волонтерства на 2024–2029 роки [47], яка передбачає створення єдиного реєстру волонтерів, механізмів захисту та стимулювання діяльності в умовах війни.

Таким чином, організація волонтерських програм у кризових умовах є багатокомпонентним процесом, що поєднує гнучкість, цифрові інструменти, партнерство, безпеку та постійний моніторинг. Її ефективність залежить від здатності адаптуватися до змін, залучати ресурси та підтримувати мотивацію учасників.

1.2. Соціальний, безпековий та інфраструктурний контекст функціонування прифронтових громад

Волонтерські програми, особливо в громадах, прилеглих до зони бойових дій, мають багаторівневу структуру, яка забезпечує ефективність, гнучкість та стійкість у кризових умовах. Згідно з Концепцією Державної цільової програми з розвитку волонтерської діяльності до 2030 року [48] та напрацюваннями Нацсоцслужби України, структура волонтерських програм включає такі ключові елементи:

1. Визначення категорій населення, які потребують [49].
2. Проведення оцінки потреб через анкетування, фокус-групи [50].
3. Координаційний центр – у системі гуманітарної допомоги виконує роль ключового механізму узгодження дій між державними органами, місцевим самоврядуванням, міжнародними організаціями та волонтерськими ініціативами.
4. Локальний або регіональний хаб у гуманітарній сфері виконує функцію ключового вузла, що забезпечує логістику, комунікацію та розподіл ресурсів у громадах, прилеглих до зони бойових дій.
5. Механізми залучення волонтерів у громадах, особливо в умовах війни, базуються на поєднанні організаційних, комунікаційних та мотиваційних інструментів.
6. Реєстрація волонтерів через цифрові платформи є сучасним механізмом організації та координації гуманітарної діяльності, що дозволяє швидко об'єднувати громадян навколо спільних ініціатив.
7. Проведення тренінгів з безпеки, психологічної підтримки та логістики є необхідним елементом підготовки волонтерів і працівників гуманітарних організацій у громадах, прилеглих до зони бойових дій.
8. Мотиваційні програми для волонтерів є важливим інструментом підтримки їхньої активності та запобігання емоційному вигоранню. Вони спрямовані на визнання внеску кожного учасника та створення умов для особистісного і професійного розвитку.
9. Планування та логістика у гуманітарній сфері є ключовими процесами, що забезпечують ефективність та своєчасність допомоги постраждалому населенню.

10. Формування графіків чергувань, маршрутів доставки та зон відповідальності є важливим елементом організації гуманітарної допомоги, адже дозволяє забезпечити системність, прозорість і ефективність роботи волонтерських команд та координаційних центрів.

11. Фінансування та ресурси є базовою умовою для сталості та ефективності гуманітарних програм, адже без належної матеріальної та фінансової підтримки навіть найкраще сплановані ініціативи не можуть бути реалізовані.

12. Залучення донорських коштів, грантів та партнерських внесків є ключовим механізмом забезпечення фінансової стійкості гуманітарних і волонтерських програм, адже саме ці джерела дозволяють реалізовувати довгострокові проєкти та розширювати масштаби допомоги.

13. Комунікація та звітність у гуманітарних програмах є ключовими інструментами забезпечення прозорості, довіри та ефективності взаємодії між усіма учасниками процесу.

14. Внутрішня комунікація між волонтерами (чати, канали, координаційні зустрічі).

15. Зовнішня комунікація з громадою (соцмережі, прес-релізи, інформаційні кампанії). Звітування перед донорами та партнерами.

16. Моніторинг та оцінка ефективності.

17. Використання інструментів оцінки: PDM, KPI, інтерв'ю з бенефіціарами.

18. Корекція програм на основі зворотного зв'язку.

19. Мотивація та залучення волонтерів.

Мотивація волонтерів в Україні з 2022-го року році формується під впливом війни, солідарності, особистої відповідальності та потреби в соціа-

льній дії. Залучення волонтерів базується на довірі, гнучких форматах участі та підтримці з боку громадських і міжнародних організацій.

В умовах повномасштабної війни мотивація волонтерів в Україні набула нових форм і глибини. Якщо до 2022 року домінували альтруїстичні та кар'єрні мотиви, то нині ключовими стали громадянська відповідальність, потреба в дії, особистий досвід втрати або переміщення, а також солідарність із постраждалими громадами.

Згідно з аналітичним звітом ІСАР Єднання «Волонтерський рух в Україні: проблеми і потреби» (2024) мотивація волонтерів включає екзистенційні мотиви – бажання бути корисним, не залишатися осторонь; психологічні мотиви – подолання тривоги через активну участь; соціальні мотиви – належність до спільноти, підтримка інших; професійні мотиви – здобуття досвіду, розвиток навичок, нетворкінг.

У дослідженні Г. Жекало зазначено, що волонтерство стало показником громадянської активності та політичної зрілості суспільства, особливо в контексті євроатлантичної інтеграції [51].

У 2024 році організації використовують багатоканальні стратегії залучення: цифрові платформи – реєстрація через Volunteer Country, чат-боти, соціальні мережі; гнучкі формати участі – одноразові акції, дистанційна допомога, мікрволонтерство; мотиваційні програми – сертифікати, подяки, історії успіху, менторство; психосоціальна підтримка – тренінги, групи підтримки, консультації; інформаційні кампанії – відео, пости, історії волонтерів, що надихають.

Прифронтові громади України функціонують у вкрай складних і динамічних умовах, які формуються під впливом воєнних дій, постійних безпекових загроз та системних змін у соціальному середовищі. Особливості цих

громад визначають глибокий багатовимірний контекст, що суттєво впливає на організацію соціальних послуг, діяльність місцевої влади, роботу громадських об'єднань і реалізацію волонтерських програм. Для ефективної побудови моделей залучення волонтерів необхідно враховувати специфіку соціальної, безпекової та інфраструктурної ситуації, яка характеризує їх життєдіяльність (Таблиця 1.3).

Соціальна ситуація у прифронтових громадах відзначається високим рівнем вразливості населення та значним зростанням потреб у підтримці з боку державних і недержавних інституцій. Воєнні дії призводять до зміни демографічної структури: частина населення виїжджає, натомість з'являються внутрішньо переміщені особи, сім'ї з дітьми, люди похилого віку, які не мають можливості покинути територію громади. Значна частина жителів переживає втрату роботи, житла, соціальних зв'язків, що формує підвищений рівень стресу, тривоги та психологічної нестабільності.

У громадах, що знаходяться близько до лінії фронту, спостерігається актуалізація потреб у соціальній підтримці, кризовому втручанні, гуманітарній допомозі, психологічній реабілітації та послугах для сімей військовослужбовців. Через обмежені ресурси органів місцевого самоврядування та соціальних служб значну частину навантаження бере на себе волонтерський сектор, який стає одним із ключових елементів соціальної стабільності.

В умовах постійного стресового навантаження у громадах загострюються проблеми соціальної ізоляції, конфліктності, зниження рівня довіри населення до інституцій, що ускладнює реалізацію програм участі та взаємодії. Водночас саме прифронтові громади демонструють високий рівень солідарності, взаємодопомоги, горизонтальних зв'язків і готовності громадян до включення у волонтерську діяльність.

Безпековий аспект є визначальним чинником функціонування прифронтових територій. Постійні або періодичні обстріли, загрози руйнування житлових житлових масивів та критичної інфраструктури, мінна небезпека й обмеження пересування формують ситуацію невизначеності та підвищеного ризику для місцевих жителів, працівників соціальної сфери, волонтерів і представників органів влади.

Через високий рівень небезпеки громади змушені працювати з урахуванням системи оповіщення, укриттів, евакуаційних планів, що безпосередньо впливає на доступність соціальних послуг і гуманітарної допомоги. Діяльність волонтерів потребує особливої організації: маршрути переміщення мають бути адаптовані до умов ризику, а надання допомоги часто здійснюється у коротких “вікнах безпеки”.

Безпекові обмеження ускладнюють транспортну доступність, роботу закладів освіти і медицини, функціонування центрів соціальних служб. Деякі види діяльності можливі лише з використанням дистанційних форматів або мобільних груп. Наявність ризиків також впливає на психологічний стан волонтерів, зумовлюючи потребу у спеціальній підготовці та підтримці.

Інфраструктура прифронтових громад є однією з найбільш вразливих сфер. У результаті військових дій страждають житлові об’єкти, транспортні мережі, системи електро- та водопостачання, медичні заклади, соціальні установи, освітня інфраструктура. Руйнування та перебої у роботі об’єктів критичної інфраструктури суттєво обмежують можливості для надання соціальних послуг та організації волонтерських програм.

Транспортні труднощі та обмежена логістика ускладнюють доставку гуманітарної допомоги, евакуацію населення, відвідування фахівцями сімей у складних життєвих обставинах. Нестабільне електропостачання та відсут-

ність мобільного зв'язку або інтернету обмежують реалізацію дистанційних форматів підтримки та взаємодії. Брак ресурсної інфраструктури змушує громади активно використовувати мобільні офіси, виїзні бригади, партнерство з гуманітарними та волонтерськими організаціями.

Стійкість до кризових ситуацій значною мірою забезпечується наявністю локальних ресурсних пунктів, логістичних хабів, координаційних центрів волонтерів, а також злагодженою роботою інфраструктурних служб. У громадах, які змогли посилити свою інфраструктурну спроможність, волонтерські програми реалізуються ефективніше та охоплюють більше цільових груп.

Соціальний, безпековий та інфраструктурний контекст функціонування прифронтових громад є взаємопов'язаними та визначальними для побудови ефективних волонтерських програм. Високий рівень соціальної вразливості населення, постійні ризики та інфраструктурні обмеження формують середовище, у якому волонтерські ініціативи стають важливим інструментом підтримки життєдіяльності громади. Урахування цих особливостей є ключовою умовою для адаптації програм, визначення форматів роботи, підготовки волонтерів та забезпечення їхньої безпеки.

Висновки до першого розділу

У першому розділі магістерської роботи було здійснено комплексний аналіз теоретичних основ розвитку волонтерських програм, зокрема визначено поняття волонтерства як соціального феномену, простежено його історичну еволюцію та окреслено сучасні тенденції трансформації в умовах війни.

Волонтерство постає як форма безкорисливої громадянської активності, що відображає цінності солідарності, взаємодопомоги та соціальної згур-

тованості. Його роль особливо посилюється у кризових ситуаціях, коли державні механізми не здатні оперативно реагувати на потреби населення. Історичний аналіз показав, що волонтерська діяльність в Україні має глибокі корені – від медичних дружин УНР до масових ініціатив Революції Гідності та волонтерських фондів, які виникли після 2014 року. Повномасштабне вторгнення у 2022 році стало каталізатором нової хвилі солідарності, що охопила всі регіони країни.

Особливу увагу було приділено правовому регулюванню волонтерства. Закон України «Про волонтерську діяльність» визначає основні принципи, права та обов'язки волонтерів, а також механізми взаємодії з організаціями. Після 2022 року нормативна база зазнала змін, спрямованих на спрощення реєстрації, захист волонтерів та інтеграцію ініціатив у державну політику. Експертна спільнота, зокрема ЦЕДЕМ, ініціювала дискусію щодо створення єдиного реєстру волонтерів та розробки державної програми підтримки.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ РЕАЛІЗАЦІЇ ВОЛОНТЕРСЬКИХ ПРОГРАМ У ПРИФРОНТОВИХ ГРОМАДАХ

2.1. Форми, напрями та проблеми реалізації волонтерських програм у громадах, прилеглих до зони бойових дій

HIAS Ukraine була однією з ключових міжнародних організацій, що працювала у сфері захисту та підтримки внутрішньо переміщених осіб та постраждалих громад в Україні налагоджуючи співпрацю із волонтерськими об'єднаннями та локальними гуманітарними організаціями. Їхня діяльність вирізняється комплексним підходом: від надання матеріальної допомоги до розвитку психосоціальної підтримки та адвокації прав вразливих груп. Саме тому практики HIAS є показовими для аналізу волонтерських програм у прифронтових громадах.

По-перше, HIAS активно застосовує пост-дистрибуційний моніторинг (PDM), що дозволяє оцінювати ефективність гуманітарних програм з точки зору отримувачів допомоги. Це дає емпіричні дані про рівень задоволеності, потреби та довіру до волонтерських структур.

По-друге, організація реалізує програми психосоціальної підтримки та захисту, що особливо актуально для населення прифронтових територій, де рівень стресу та травматизації є критично високим. У 2025 році HIAS опублікував звіт *Between Us – Piloting Assessment Report, Ukraine*, який оцінює ефективність пілотної програми психосоціальної допомоги та показує, як міжнародні практики можуть бути адаптовані до українських умов.

По-третє, HIAS демонструє приклад інституціоналізації волонтерства через партнерство з активістами та місцевими громадами. Їхні проєкти

включають підтримку створення мобільних груп, локальних хабів та цифрових платформ, що відповідає сучасним викликам підтримки постраждалого населення під час війни та сприяє розвитку стійких моделей громадянської участі.

Таким чином, HIAS Ukraine є не лише донором чи виконавцем гуманітарних програм, а й прикладом інтеграції міжнародного досвіду у локальний контекст, що робить їхні практики надзвичайно цінними для аналізу у магістерській роботі.

HIAS систематично застосовує пост-дистрибуційний моніторинг як один із ключових інструментів оцінки ефективності гуманітарних програм. Його особливість полягає в тому, що дані збираються безпосередньо від отримувачів допомоги, що дозволяє зрозуміти не лише кількісні показники розподілу ресурсів, а й якість взаємодії між організацією та громадою. Завдяки цьому формується більш об'єктивна картина того, наскільки надана підтримка відповідає реальним потребам населення, чи була вона своєчасною, доступною та зрозумілою для різних категорій бенефіціарів. У 2023–2024 роках HIAS проводив такі опитування у Київській, Чернігівській, Сумській, Одеській, Рівненській, Харківській та Донецькій областях, що дало змогу визначити ключові чинники ефективності волонтерських програм. Серед них особливо важливими виявилися швидкість реагування, прозорість комунікації та рівень довіри до організації.

Пост-дистрибуційний моніторинг не обмежується лише оцінкою минулих дій, він виконує функцію корекційного інструменту, який дозволяє змінювати логістику, адаптувати канали комунікації та вдосконалювати механізми розподілу ресурсів. Це допомагає уникати дублювання допомоги, зменшувати ризики неефективного використання ресурсів та підвищувати рівень

задоволеності населення. У прифронтових громадах, де люди часто перебувають у стані соціальної та психологічної вразливості, такий підхід має особливе значення, адже він не лише забезпечує більш якісну підтримку, а й зміцнює довіру до волонтерських програм та міжнародних організацій загалом. Таким чином, пост-дистрибуційний моніторинг у програмах HIAS можна розглядати як важливий механізм підвищення ефективності гуманітарної діяльності та одночасно як інструмент формування соціального капіталу у громадах, що живуть в умовах постійної небезпеки.

HIAS приділяє особливу увагу розвитку програм психосоціальної підтримки, адже саме цей напрям є критично важливим для мешканців прифронтових громад та внутрішньо переміщених осіб. В умовах війни значна частина населення стикається з високим рівнем стресу, травматизації та симптомами посттравматичного стресового розладу, що ускладнює процес соціальної інтеграції та відновлення. Програми HIAS спрямовані на створення безпечного середовища, де люди можуть отримати консультації психологів, долучитися до груп підтримки та отримати навички самодопомоги.

У 2025 році організація представила звіт *Between Us – Piloting Assessment Report, Ukraine* [51], який оцінює ефективність пілотної програми психосоціальної допомоги. У документі наголошується, що системна робота з громадами дозволяє не лише зменшити рівень психологічного навантаження, а й підвищити соціальну згуртованість. Програма включала індивідуальні консультації, групові заняття, тренінги з управління стресом та інтеграцію психосоціальних практик у діяльність локальних волонтерських хабів.

Важливою особливістю підходу HIAS є поєднання професійної допомоги з волонтерською активністю. Це означає, що волонтери проходять базове навчання з психосоціальної підтримки та можуть надавати первинну до-

помогу у громадах, де доступ до фахівців обмежений. Такий підхід не лише розширює охоплення програм, а й формує нову культуру взаємодії, де громада сама стає ресурсом для подолання кризових ситуацій.

Таким чином, психосоціальні програми HIAS можна розглядати як приклад комплексного підходу до підтримки населення у прифронтових умовах. Вони поєднують професійні інтервенції з розвитком волонтерських практик, що робить їх особливо цінними для аналізу у контексті дослідження стійкості та громадянської активності в Україні.

Організація приділяла значну увагу підтримці внутрішньо переміщених осіб, які становлять одну з найбільш уразливих категорій населення в умовах війни. Допомога ВПО реалізується у кількох взаємопов'язаних напрямках, що охоплюють як матеріальну, так і нематеріальну підтримку. Організація забезпечує роздачу продовольчих і непродовольчих наборів, надання грошової допомоги, а також сприяє доступу до базових послуг у громадах, де державні ресурси є обмеженими. Важливим елементом є юридична підтримка: HIAS допомагає переселенцям у відновленні документів, оформленні соціальних виплат та захисті прав у випадках дискримінації чи порушення трудових відносин.

Окремий акцент робиться на захисті вразливих груп серед ВПО – жінок, дітей, людей з інвалідністю та літніх осіб. Для них створюються спеціальні програми, що включають консультації, доступ до медичних послуг, психосоціальну підтримку та інтеграцію у місцеві громади. HIAS також активно співпрацює з місцевими адміністраціями та громадськими організаціями, щоб забезпечити більш ефективну координацію допомоги та уникнути дублювання зусиль.

Допомога ВПО у програмах HIAS не обмежується короткостроковими інтервенціями. Організація розробляє довгострокові стратегії інтеграції переселенців у громади, що включають навчальні програми, професійну орієнтацію та підтримку у працевлаштуванні. Це дозволяє не лише задовольнити базові потреби, а й сприяти відновленню соціального капіталу та економічної активності у постраждалих регіонах.

Таким чином, програми допомоги ВПО, які реалізує HIAS, можна розглядати як комплексну систему підтримки, що поєднує матеріальні ресурси, правовий захист та соціальну інтеграцію. Вони демонструють приклад того, як міжнародна організація здатна адаптувати свої підходи до локальних умов та забезпечити стійку підтримку населення у прифронтових громадах України.

HIAS активно підтримує створення та розвиток локальних волонтерських хабів у громадах, що постраждали від війни. Такі хаби виконують функцію багатопрофільних центрів, де мешканці можуть отримати гуманітарну допомогу, інформаційні послуги та психосоціальну підтримку. Вони стають точками координації, які об'єднують місцевих волонтерів, міжнародні організації та органи влади, забезпечуючи більш ефективний розподіл ресурсів і уникнення дублювання зусиль.

Особливістю цих хабів є їхня гнучкість та здатність адаптуватися до умов високого ризику. Вони можуть функціонувати на базі громадських просторів, шкіл, бібліотек чи адміністративних будівель, використовуючи наявну інфраструктуру для організації допомоги. У багатьох випадках хаби стають місцем проведення тренінгів для волонтерів, де вони отримують знання з логістики, комунікації та психосоціальної підтримки. Це дозволяє підвищити

професійний рівень волонтерської діяльності та забезпечити сталість програм.

Локальні хаби також виконують роль інформаційних центрів, де мешканці можуть дізнатися про доступні послуги, отримати консультації щодо соціальних виплат чи юридичних питань, а також долучитися до громадських ініціатив. Важливим є те, що вони формують нову культуру взаємодії у громадах, сприяючи розвитку довіри між населенням та організаціями, які надають допомогу.

Таким чином, локальні волонтерські хаби HIAS можна розглядати як інституційні моделі волонтерства, що поєднують гуманітарну допомогу, освітні та координаційні функції. Вони демонструють, як міжнародна організація здатна створювати умови для довгострокового розвитку волонтерських програм у прифронтових громадах, забезпечуючи не лише реагування на кризу, а й формування стійких механізмів громадянської участі.

Аналіз програм HIAS в Україні показує, що організація застосовує комплексний підхід до підтримки населення у прифронтових громадах та внутрішньо переміщених осіб. Пост-дистрибуційний моніторинг забезпечує об'єктивну оцінку ефективності гуманітарних програм і дозволяє коригувати їх відповідно до реальних потреб отримувачів допомоги. Психосоціальні ініціативи спрямовані на зменшення рівня травматизації та формування стійкості громад, поєднуючи професійну допомогу з волонтерською активністю. Програми підтримки ВПО охоплюють матеріальні, правові та інтеграційні аспекти, що сприяє відновленню соціального капіталу та економічної активності у постраждалих регіонах. Локальні волонтерські хаби виконують роль інституційних центрів, які забезпечують координацію, навчання та інформаційну підтримку, формуючи нову культуру взаємодії у громадах.

Таким чином, практики HIAS можна розглядати як приклад ефективної інтеграції міжнародного досвіду у локальний контекст. Вони демонструють, що волонтерські програми можуть бути механізмом довгострокового розвитку громадянської активності та зміцнення соціальної згуртованості. Для магістерського дослідження ці приклади є важливими, адже вони підтверджують можливість адаптації міжнародних моделей до українських умов та підкреслюють значення партнерства між міжнародними організаціями, місцевими громадами та державними структурами.

Повномасштабна війна в Україні, що триває з лютого 2022 року, спричинила глибокі трансформації в соціально-економічному житті громад, розташованих поблизу зони бойових дій. Ці території стали епіцентром воєнних загроз та гуманітарних викликів, що охоплюють демографічні зміни, руйнування інфраструктури, втрату джерел доходу, обмежений доступ до базових послуг та зростання соціальної вразливості населення.

Особливістю прифронтових громад є їх подвійна вразливість: з одного боку – безпосередній вплив бойових дій, з іншого – системне недофінансування, депопуляція та обмежені можливості для розвитку ще до початку війни. У таких умовах волонтерські програми часто стають єдиним джерелом підтримки для місцевого населення, компенсуючи прогалини в роботі державних інституцій [54].

Аналіз соціально-економічних умов у цих громадах є критично важливим для:

- розуміння реального рівня потреб населення;
- оцінки ефективності гуманітарного реагування;
- формування рекомендацій для місцевої влади, донорів та громадських організацій.

Вторгнення Росії в Україну спричинило безпрецедентні демографічні зрушення, особливо в регіонах, розташованих поблизу лінії фронту. Масові переміщення населення, евакуація з небезпечних територій, а також тривала нестабільність призвели до суттєвого скорочення чисельності постійних мешканців у багатьох громадах. За даними ІОМ Ukraine, станом на середину 2025 року в Україні налічується понад 4,6 мільйона внутрішньо переміщених осіб, з яких значна частина проживає саме у прифронтових районах.

У таких громадах, як Слов'янська, Куп'янська чи Оріхівська, спостерігається не лише зменшення загальної кількості населення, а й зміна його структури. Переважають жінки, діти та особи похилого віку, тоді як чоловіки призовного віку часто мобілізовані або евакуйовані. Це створює додаткове навантаження на соціальні служби, медичну систему та освітні заклади, які змушені адаптуватися до нових потреб за умов обмежених ресурсів.

Згідно з результатами дослідження UNHCR, у багатьох прифронтових громадах частка ВПО перевищує 40%, що змінює соціальну динаміку та потребує нових підходів до інтеграції. Водночас, як зазначає у своєму дослідженні Національного інституту стратегічних досліджень, тривале переміщення часто супроводжується втратою соціальних зв'язків, що посилює відчуття ізоляції та психологічного виснаження.

Особливої уваги потребує питання доступу до базових послуг. У багатьох громадах, за даними оцінки потреб прифронтових громад ОСНА Ukraine, понад половина медичних закладів або зруйновані, або працюють з перебоями. Це ускладнює надання допомоги вразливим групам, зокрема людям з інвалідністю, самотнім літнім особам та багатодітним родинам.

У багатьох прифронтових громадах спостерігається різке зменшення чисельності постійного населення. Наприклад, у місті Куп'янськ Харківської

області, яке до 2022 року налічувало понад 27 тисяч мешканців, станом на середину 2025 року залишилося менше 12 тисяч осіб, з яких понад половина – внутрішньо переміщені особи з інших громад регіону. Подібна ситуація фіксується в Оріхові, Сіверськодонецьку, Лимані, де частка ВПО перевищує 50% від загальної кількості населення.

Вікова структура населення також зазнала суттєвих змін. Через мобілізацію, евакуацію та втрату працездатного населення, у прифронтових громадах переважають жінки, діти та особи похилого віку. За даними ІОМ Ukraine, понад 35 % ВПО у цих регіонах – це особи віком 60+, які мають обмежений доступ до медичних послуг, транспорту та соціальної підтримки.

Народжуваність у прифронтових районах різко знизилася, що пов'язано як із загальною невизначеністю, так і з відсутністю медичної інфраструктури. У деяких громадах, таких як Великоновосілківська чи Гуляйпільська (Донецька область), у 2024 році не було зареєстровано жодного пологів. Водночас смертність зросла, особливо серед осіб похилого віку та людей з хронічними захворюваннями, які не мають доступу до лікування.

Ці демографічні зміни мають довгострокові наслідки для соціальної структури громад. Зменшення кількості працездатного населення ускладнює відновлення економіки, а зростання частки осіб, які потребують підтримки, створює додаткове навантаження на соціальні служби. У відповідь на це, волонтерські організації та гуманітарні місії (HIAS, HelpAge, Caritas) розгортають мобільні бригади, які надають базову медичну, психологічну та соціальну допомогу в ізольованих населених пунктах.

Таким чином, демографічна ситуація в прифронтових громадах є не лише наслідком війни, а й визначальним фактором формування політики реагування. Вона вимагає гнучких, адресних рішень, які враховують реальний

склад населення, рівень вразливості та потенціал до інтеграції. У цьому контексті волонтерські програми виступають не лише як інструмент допомоги, а як механізм соціального згуртування та відновлення довіри.

У прифронтових громадах України потреби населення мають багатовимірний характер, що охоплює житлову безпеку, доступ до медичних послуг, психосоціальну підтримку та базову інфраструктуру. За даними ОСНА Ukraine, понад 60 % медичних закладів у прифронтових районах пошкоджено або зруйновано, що суттєво обмежує доступ до лікування, особливо для осіб з хронічними захворюваннями, людей з інвалідністю та літніх мешканців.

Медична система в цих громадах функціонує в умовах постійного ризику, нестачі персоналу та обладнання. Часто єдиним джерелом медичної допомоги залишаються мобільні бригади, організовані міжнародними гуманітарними організаціями або волонтерськими ініціативами. У звіті МОЗ України за 2024 рік зазначено, що понад 40% мешканців прифронтових територій мають симптоми посттравматичного стресового розладу, але лише 15 % з них мають доступ до професійної психологічної допомоги. Це свідчить про глибоку потребу в розширенні психосоціальних програм, зокрема через волонтерські хаби, онлайн-консультації та групи підтримки.

Житлові умови також залишаються критичними. Багато ВПО проживають у тимчасових спорудах, гуртожитках або переобладнаних соціальних закладах, які не відповідають стандартам безпеки та гігієни. Відсутність стабільного житла ускладнює інтеграцію, доступ до послуг та планування майбутнього. Особливо вразливими є багатодітні родини, самотні літні люди та особи з інвалідністю, які потребують не лише житла, а й супровідних послуг – соціального супроводу, медичної допомоги, юридичних консультацій.

Громади, розташовані поблизу лінії фронту, перебувають у стані багатовимірної кризи, що охоплює безпекові, соціальні, інфраструктурні та управлінські аспекти. Постійна загроза обстрілів, мінування територій та ризик повторної ескалації бойових дій створюють умови, в яких нормальне функціонування місцевих систем є практично неможливим. За даними ReliefWeb, лише у липні 2025 року було зафіксовано 47 інцидентів, що обмежили гуманітарний доступ, з яких 31 пов'язаний із активними бойовими діями.

Руйнування критичної інфраструктури – житлового фонду, медичних закладів, шкіл, систем водо- та електропостачання – призводить до гуманітарної ізоляції та поглиблення соціальної вразливості. Згідно з оцінками UNHCR, понад 60 % інфраструктури у прифронтових районах не підлягає експлуатації, що унеможлиблює доступ до базових послуг для десятків тисяч мешканців.

Управлінські виклики посилюють загальну нестабільність. Місцеві органи влади працюють у режимі надзвичайної ситуації, часто без достатнього фінансування, кадрів та технічної підтримки. У відповідь на це уряд презентував програму підтримки прифронтових регіонів, яка передбачає виділення 75 млрд грн на компенсацію житла, розвиток соціальних послуг та модернізацію адміністративної інфраструктури.

Таким чином, проблеми прифронтових громад є системними та взаємопов'язаними. Їх вирішення потребує інтегрованого підходу, що поєднує безпекові заходи, соціальну підтримку, інфраструктурне відновлення та розвиток локального самоврядування. У цьому контексті волонтерські програми виступають як гнучкий механізм реагування, здатний адаптуватися до локальних викликів і мобілізувати ресурси громади.

2.2. Рекомендації щодо підвищення ефективності та сталості волонтерських програм у прифронтових громадах

У межах емпіричного дослідження було обрано три громади, які репрезентують різні типи постраждалих територій внаслідок війни в Україні. Такий підхід дозволяє здійснити порівняльний аналіз соціально-економічних умов, потреб населення та ефективності волонтерських програм у контексті різного ступеня впливу бойових дій.

Перша громада – Ізюмська (Харківська область) – розташована у безпосередній близькості до лінії фронту. Вона продовжує зазнавати обстрілів, має високий рівень ризику та обмежений доступ до базових послуг. Саме тут волонтерські програми функціонують в умовах підвищеної небезпеки, що вимагає особливої гнучкості та координації.

Розташована на південному сході Харківської області, є однією з найбільш постраждалих від бойових дій. Її географічне положення – у безпосередній близькості до лінії фронту – зумовлює постійну загрозу обстрілів, руйнування інфраструктури та гуманітарну нестабільність. До складу громади входить місто Ізюм та прилеглі села, загальна площа – близько 100 км².

До початку повномасштабного вторгнення у 2022 році чисельність населення громади становила понад 45 тисяч осіб. Станом на середину 2025 року ця цифра скоротилася до приблизно 18 тисяч, з яких понад 40 % – внутрішньо переміщені особи. Демографічна структура громади характеризується високою часткою осіб віком понад 60 років (28 %) та дітей до 18 років (22 %). Працездатне населення становить близько половини, однак рівень безробіття перевищує 35 %. Середній розмір домогосподарства – 2,4 особи, а близько 12 % родин мають членів з інвалідністю.

Система соціального захисту функціонує в умовах перевантаження. Основними отримувачами допомоги є ВПО, особи з інвалідністю, багатодітні родини та пенсіонери. Підтримка надається у формі грошових виплат, гуманітарних наборів, психологічної допомоги. Активно діють мобільні бригади, волонтерські хаби та Центр допомоги ВПО, що забезпечують консультації, перенаправлення та базові послуги.

Освітня система частково відновлена. Деякі школи та дитсадки працюють у змішаному форматі, з облаштованими укриттями. Близько 70 % дітей мають доступ до навчання – очного або дистанційного. Медична допомога надається через дві амбулаторії та одну лікарню, яка функціонує з обмеженнями. Основні проблеми – нестача персоналу, ліків, обладнання. Психосоціальна підтримка доступна через мобільні бригади та волонтерські ініціативи.

Гуманітарна ситуація залишається складною. Основні потреби населення – житло, опалення, вода, ліки, психологічна підтримка. За результатами опитування, 59% мешканців задоволені якістю послуг, 32 % – нейтральні, 9 % – незадоволені. Механізми зворотного зв'язку діють через гарячі лінії, Telegram-боти та консультаційні пункти.

Ізюмська громада є прикладом території, що потребує комплексного підходу до відновлення – поєднання безпекових заходів, соціальної підтримки, інфраструктурної модернізації та розвитку місцевого самоврядування.

Дві інші громади – Бучанська та Гостомельська (Київська область) – постраждали на початку повномасштабного вторгнення у 2022 році. Попри відсутність активних бойових дій у 2025 році, ці громади досі не повністю оговталися: інфраструктура залишається частково зруйнованою, а соціальна вразливість населення – високою. Вони демонструють приклад затяжної кри-

зи, де волонтерські ініціативи відіграють ключову роль у підтримці та відновленні.

Такий вибір дозволяє не лише оцінити ефективність гуманітарного втручання у різних умовах, а й виявити специфіку потреб, рівень задоволеності допомогою та потенціал для розвитку волонтерських моделей у громадах з різним досвідом війни.

HIAS Ukraine у співпраці з місцевими волонтерськими об'єднаннями відіграє ключову роль у наданні гуманітарної допомоги найбільш вразливим категоріям населення у північних, східних та південних регіонах країни. Реалізація підтримки здійснюється як безпосередньо, так і через партнерські ініціативи з місцевими громадами, комунальними підприємствами та волонтерськими хабами.

У Київській та Харківській областях HIAS Ukraine координувало діяльність із розбудови потенціалу співробітників та відновленням мереж водоканалів та теплопостачальних організацій через волонтерські центри, що дозволяло забезпечити екстрені ремонти та заміну обладнання для систем водопостачання, каналізації та опалення в постраждалих районах, не зважаючи на глобальні безпекові політики головного офісу.

У місті Буча, у партнерстві з муніципалітетом та волонтерським штабом, HIAS Ukraine забезпечив матеріали для відновлення водопостачання – зокрема насоси, резервуари, труби та фітинги для встановлення нового підземного сховища води. Волонтерські ж об'єднання забезпечили робочу силу та фахову підтримку в напрямку технічного нагляду та експертизи якості виконаних робіт, що зменшило ризики корупції та недбальства.

У Гостомелі, за участі місцевих волонтерів, було відновлено водопостачання та каналізаційні мережі для мешканців села Горенка. Підтримка

включала постачання насосів для свердловин та каналізаційних станцій. Зокрема, було проведене ґрунтовне навчання співробітників абонентського відділу новітнім методикам надання послуг та комунікації із споживачами.

У місті Ізюм HIAS Ukraine через місцеві волонтерські об'єднання передали ремонтне обладнання та запчастини для підтримки роботи водоканалу, а також забезпечили теплопостачальну компанію насосами, клапанами та вікнами для котельні, яка була повністю зруйнована. Це дозволило відновити опалення для приблизно тридцяти багатоквартирних будинків.

Команда моніторингу та оцінки HIAS Ukraine у партнерстві з волонтерськими об'єднаннями провела дослідження після розподілу допомоги, щоб зібрати відгуки від отримувачів щодо якості послуг, доступу до води, каналізації, опалення, а також ефективності механізмів зворотного зв'язку. Мета – вдосконалити гуманітарне втручання відповідно до реальних потреб населення.

У співпраці з технічною командою HIAS з питань громадського здоров'я та інженерії, команда HIAS MEAL розробила комплексне опитування англійською та українською мовами. Це опитування охоплювало низку тем, включаючи збір демографічної інформації від респондентів, оцінку їхнього досвіду щодо кількості та якості отриманої допомоги, збір їхніх пропозицій та думок щодо вдосконалення втручання HIAS і підвищення його відповідності нагальним потребам цільового населення. Крім того, опитування досліджувало погляди респондентів на механізм зворотного зв'язку волонтерських об'єднань, з метою отримання цінних ідей для його покращення (Додаток А).

Опитування проводилося з 2 січня по 12 червня 2025 року командою з 16 інтерв'юерів, серед яких було 12 жінок та 5 чоловіків. Вони були організовані у вісім груп зі збору даних (чотири в Києві та чотири в Харкові). Про-

тягом усього процесу збору даних офіцер MEAL від HIAS забезпечував постійний нагляд та підтримку.

Перед початком опитування команда взяла участь у одноденному тренінгу: одна сесія відбулася в Києві, інша – у Харкові. Це навчання було спрямоване на те, щоб надати інтерв'юерам всебічне розуміння ініціатив HIAS щодо підтримки, ознайомити їх із географічними районами реалізації та детально пояснити анкету. Тренінг підкреслив важливість цього заходу, запропонував корисні поради, рекомендації та найкращі практики для забезпечення успіху та етичного проведення опитування.

Анкета була закодована та реалізована через платформу KoVo Toolbox, а команди зі збору даних використовували смартфони для запису відповідей респондентів. Вибір платформи KoVo Toolbox був зумовлений низкою факторів, таких як зручний інтерфейс, багатомовні можливості, обробка даних у режимі реального часу, гнучкість онлайн та офлайн збору даних, безкоштовність інструменту для проведення опитування такого масштабу та його широка популярність серед гуманітарних організацій.

У ході дослідження було випадково відібрано репрезентативну вибірку із застосуванням рівня довіри 95% та похибки 5%. Для забезпечення точності представлення використовувалася стратифікована методологія відбору, яка враховувала різні типи наданої допомоги та географічні райони реалізації програми.

Загалом було опитано 1 115 осіб, які повідомили про отримання підтримки, спрямованої на забезпечення належного функціонування систем водопостачання та водовідведення, а також системи опалення (рис. 2.1).

Для детального розподілу кількості відповідей за типами допомоги.

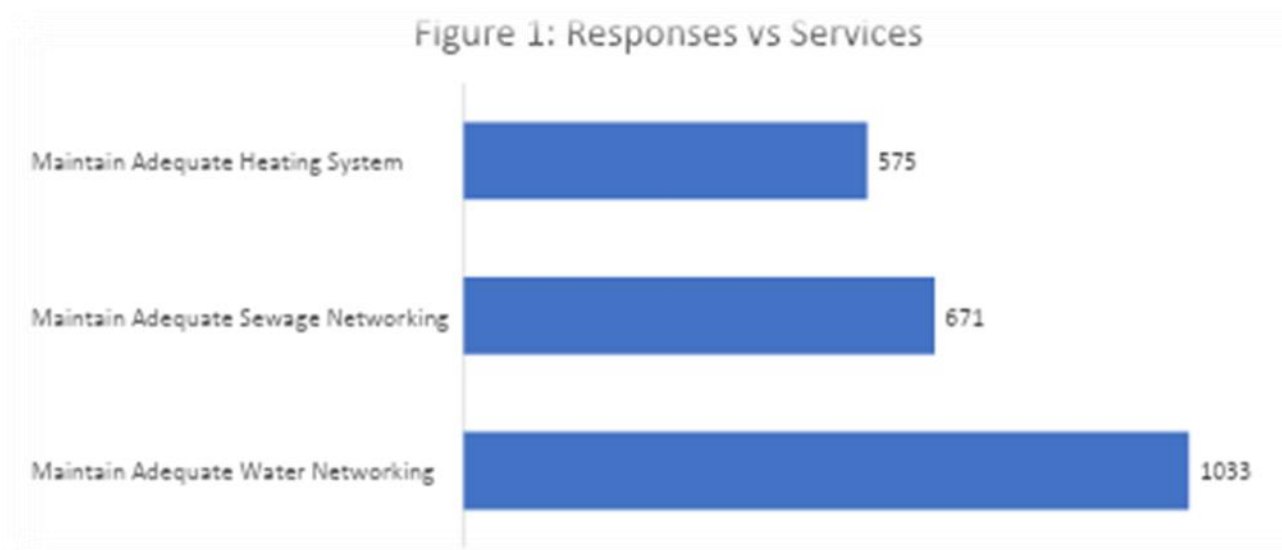

Рис. 2.1. Розподіл кількості відповідей за типами допомоги

Excel-документ був пов'язаний із сервером KoVo Toolbox, що дозволяло здійснювати моніторинг процесу збору даних у режимі реального часу. Якість даних забезпечувалася завдяки різним механізмам, зокрема правилам валідації у платформі KoVo, а також регулярним перевіркам, які проводив офіцер MEAL від HIAS у співпраці з волонтерськими об'єднаннями. Він постійно взаємодівав із командами збору даних для вирішення проблем та забезпечення достовірності інформації. Надалі дані були оброблені та проаналізовані в Excel, а відповідні карти створені за допомогою QGIS.

Як і зазвичай, HIAS прагнув сформувати гендерно збалансовану команду зі збору даних у співпраці з волонтерськими об'єднаннями, однак зіткнувся з труднощами у реалізації цього завдання. Зокрема, залучення чоловіків-інтерв'юерів виявилось проблематичним, головним чином через їхні побоювання щодо потенційних ризиків, пов'язаних із чинним воєнним станом, включно з можливістю мобілізації.

Інтерв'юери стикалися з низкою викликів під час збору даних, що були зумовлені характером послуг, які надавалися населенню цільових громад. Відсутність контактної інформації для вибірки бенефіціарів стала суттєвою перешкодою, адже команди збору даних мали обмежені відомості – лише про географічні райони та типи наданих послуг. Варто також зазначити, що респонденти не завжди знали про внесок НІАС у забезпечення цих послуг, оскільки вони надавалися через «Водоканал» або компанії з теплопостачання.

Інтерв'юери НІАС провели інтерв'ю з 1 115 бенефіціарами заходів у сфері громадського здоров'я та інженерії. У цій групі 66% опитаних були жінки, тоді як 34% – чоловіки. Вища частка жінок може бути пояснена тим фактом, що приблизно 54% бенефіціарів, які отримували підтримку в рамках заходів громадського здоров'я та інженерії, були жінками.

Вік респондентів варіювався від 18 до 92 років, середній вік становив 52 роки. Географічний розподіл респондентів був таким: 538 респондентів в Ізюмі, Харківська область, 376 респондентів у Бучі та 201 респондент у Гостомелі, Київська область. Для більш детального розуміння географічного розподілу на рівні міст (рис. 2.2).

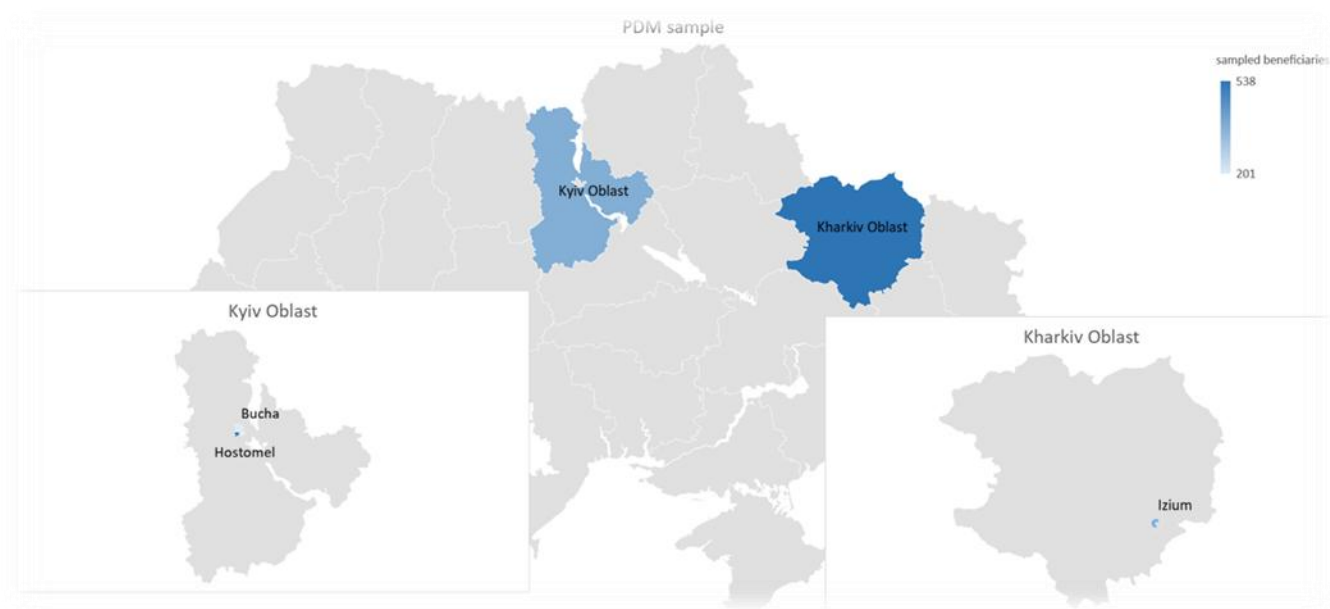

Рис. 2.2. Географічний розподіл респондентів

Під час цих взаємодій інтерв'юери НІАС провели інтерв'ю із загалом 1 115 респондентами, які разом представляли 2 723 члени домогосподарств. У цій групі 46% були жінки, 37% – чоловіки, 10% – дівчата та 7% – хлопці.

Опитування передбачали безпосередні взаємодії з головами домогосподарств у цільових районах. Під час цих взаємодій інтерв'юери НІАС провели інтерв'ю із загалом 1 115 респондентами, які разом представляли 2 723 члени домогосподарств. У цій групі 46% були жінки, 37% – чоловіки, 10% – дівчата та 7% – хлопці (рис. 2.3).

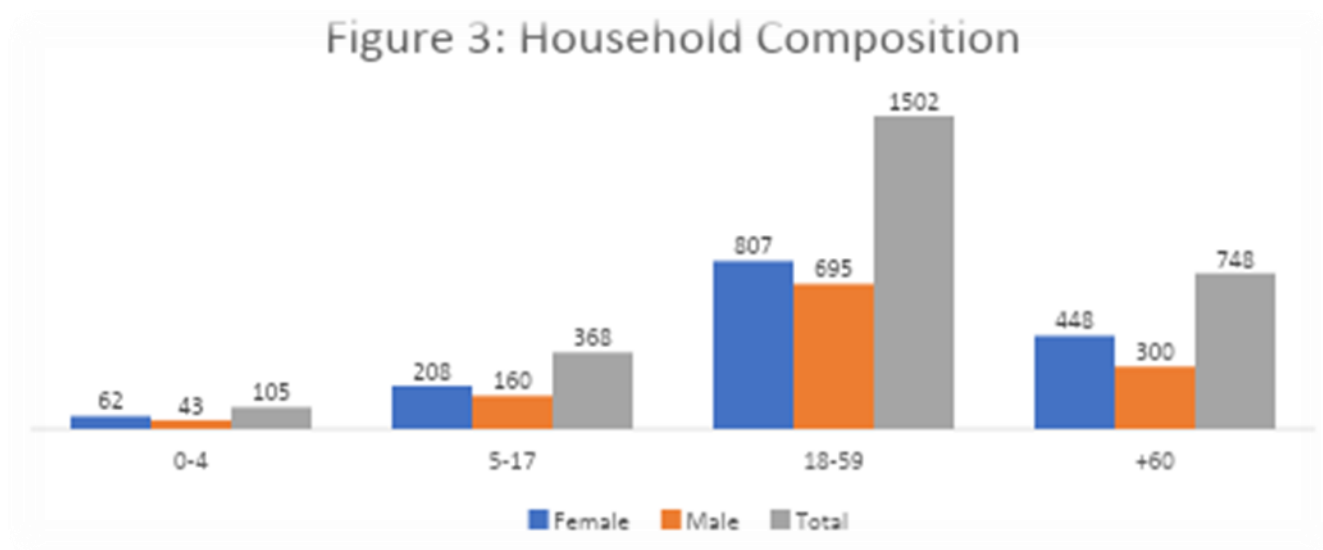

Рис. 2.3. Розподіл респондентів за віком

Серед респондентів опитування загалом 207 осіб зазначили, що їхні домогосподарства включають принаймні одного члена з інвалідністю. Для більш детального розподілу: 189 респондентів конкретно повідомили про одного члена домогосподарства з інвалідністю, тоді як 36 респондентів повідомили про двох членів у своїх домогосподарствах, які мають інвалідність.

Результати опитування показують, що більшість респондентів належать до приймаючої громади, що становить 65% від загальної кількості, за ними йдуть ті, хто повернувся (25%), і 10% ідентифікували себе як внутрішньо переміщені особи.

Результати PDM свідчать, що більшість респондентів, а саме 94%, підключені до муніципальної мережі водопостачання. Натомість 6% респондентів покладаються на свердловини або колодязі як на основні джерела водопостачання, включаючи пиття, купання, приготування їжі, санітарію, миття по-

суду, сільськогосподарську діяльність та забезпечення водою для худоби (рис. 2.4).

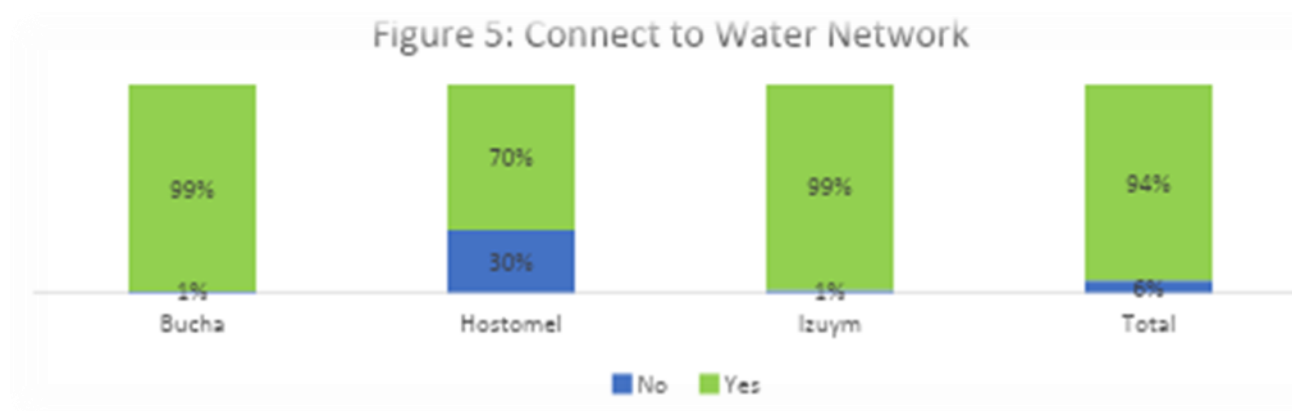

Рис. 2.4. Кількість респондентів, підключені до муніципальної мережі водопостачання

Як спостереження у Гостомелі, 30% респондентів не мають доступу до водопровідної мережі. Це головним чином пояснюється тим, що більшість із цих респондентів проживають у сільських районах Гостомеля та залежать від колодязів і свердловин як від основних джерел водопостачання; це було підтверджено місцевим Водоканалом. Натомість решта 70% респондентів у Гостомелі, які повідомили про підключення до водопровідної мережі, проживають поблизу центру міста.

Важливо підкреслити, що серед респондентів, які підключені до водопровідної мережі, значна частка – 79% – повідомили, що вода, яку вони отримують із мережі, є достатньою для задоволення їхніх щоденних потреб. Тим часом 20% зазначили, що можуть лише частково покривати свої щоденні потреби, залишаючи певні аспекти, такі як пиття, купання, приготування їжі, санітарія, миття посуду тощо, незадоволеними.

Щодо використання мережевої води для пиття: 51% респондентів вживають воду з крана, 43% висловлюють застереження та не п'ють її, а 6% вирішили не відповідати на це питання. Респонденти, які висловлюють недовіру до питної води, обґрунтовують свою позицію занепокоєнням щодо якості води, зокрема через старіння та застарілість мережі трубопроводів.

Серед тих респондентів, які не довіряють мережевій воді, 81% використовують бутильовану воду як основне джерело для пиття, тоді як решта відсотків звертаються до альтернативних джерел для пиття, таких як кип'ячена вода, свердловини, джерела, фільтри та колодязі.

Для оцінки сталості водопостачання через мережу респондентів запитали про будь-які перебої у водопостачанні протягом останніх шести місяців. Серед респондентів 69% зазначили, що вони стикалися з перебоями у водопостачанні, тоді як 31% не повідомили про такі порушення. Зазначені тривалості перебоїв варіювалися від менш ніж однієї години до більш ніж одного тижня.

Значна частка респондентів, а саме 71%, оцінили надійність послуг водопровідної мережі як середню. Додатково 16% респондентів оцінили її як високу, тоді як 9% сприйняли її як низьку. Серед причин, наведених для таких різних оцінок, були проблеми, такі як стара мережа трубопроводів, часті перебої у водопостачанні, застаріле обладнання, низький тиск води, погана якість води та неефективні водяні фільтри. Крім того, 4% респондентів вирішили не відповідати на це питання (рис. 2.5).

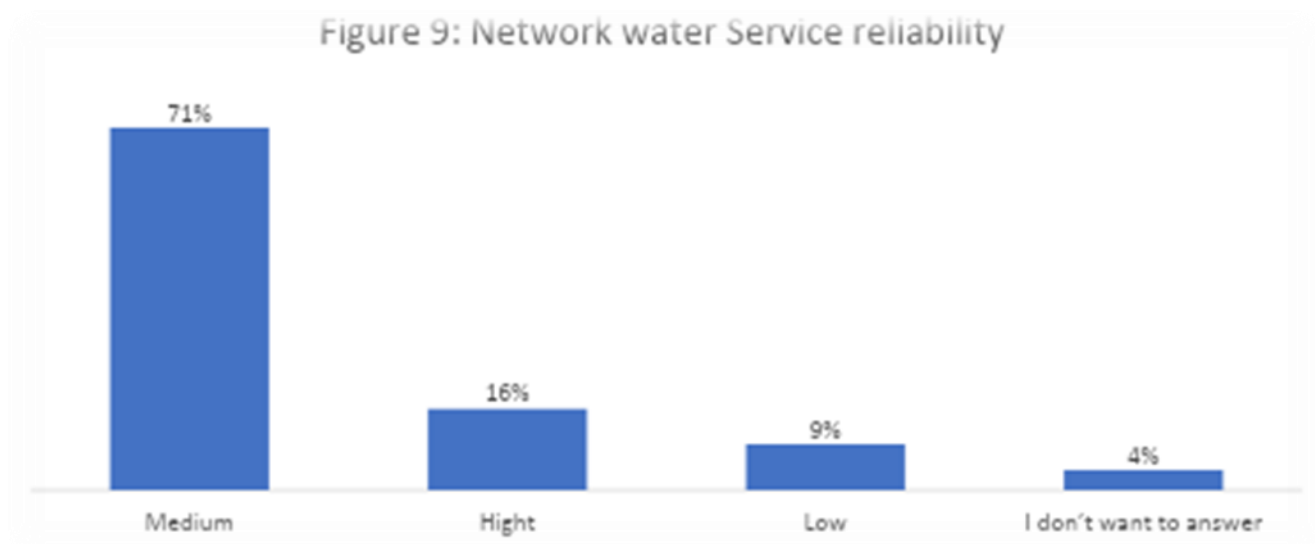

Рис. 2.5. Надійність послуг водопровідної мережі

Загалом 59 % респондентів висловили задоволення, або були задоволені, або дуже задоволені послугами, які вони отримали від водопровідної мережі. Натомість 32 % залишилися нейтральними, тоді як 9% висловили незадоволення, посилаючись на різні причини, такі як низький тиск води, іржаві труби, проблеми з якістю води, непорозуміння щодо виставлення рахунків та занепокоєння щодо ціноутворення на послуги.

Сприйняття респондентами ціноутворення на послуги мережевого водопостачання було досить рівномірно розподілене. Приблизно 50 % з них вважали, що ціни є завищеними, тоді як 47 % вважали ціноутворення справедливим. Додатково 3% вирішили не надавати відповідь.

Важливо зазначити чинні тарифи на послуги водопровідної мережі в цільових районах: у Бучі – 20,47 гривні за водопостачання та 35,89 гривні за водовідведення, у Гостомелі – 13 гривень (останнє офіційне повідомлення,

нових змін не зафіксовано), у Ізюмі – 26,90 гривні (за останні опубліковані дані, нових змін не оголошено).

Результати PDM показують, що 78% респондентів мають доступ до централізованої системи опалення. Натомість 22% опитаних заявили, що вони не підключені до цієї системи та покладаються на електричні, дров'яні та газові обігрівачі.

У зимовий сезон минулого року 45% респондентів зіткнулися з труднощами у функціонуванні централізованої системи опалення, що переважно було зумовлено перебоями в електропостачанні та частими пошкодженнями інфраструктури. Варто зазначити, що ці труднощі призвели до рівня незадоволеності у 15% респондентів щодо послуг централізованого опалення.

Загалом 50% респондентів запропонували, що найбільш ефективним способом допомоги цільовим громадам з боку HIAS у співпраці з волонтерськими об'єднаннями є підтримка компаній теплопостачання, включаючи ремонт котлів, заміну труб, насосів, батарей, генераторів, а також внесок у покриття рахунків за послуги опалення. Додатково 1% підтвердили, що методологія підтримки HIAS є найбільш релевантною формою допомоги для громади, тоді як більшість – 49% – не визначили альтернативних методів для посилення підтримки HIAS.

Результати показують, що більшість респондентів – 88% – знають, як подавати скарги, відгуки, занепокоєння та пропозиції щодо втручань HIAS та інших зацікавлених сторін. Приблизно 12% респондентів зазначили, що вони не обізнані про ці канали.

Серед респондентів, які знали про канали підзвітності, 45% повідомили, що вже ділилися відгуками. Серед цих респондентів 55% зазначили, що їхні відгуки були розглянуті своєчасно, тоді як 36% зіткнулися із затримкою

у відповідях. Водночас 9% висловили, що їхні випадки взагалі не були розглянуті.

Щодо переважних каналів для повідомлення: 45% респондентів віддали перевагу використанню стаціонарного телефону. Інші популярні канали комунікації включали Viber, особисті зустрічі, Telegram, WhatsApp, соціальні мережі та електронну пошту (рис. 2.6).

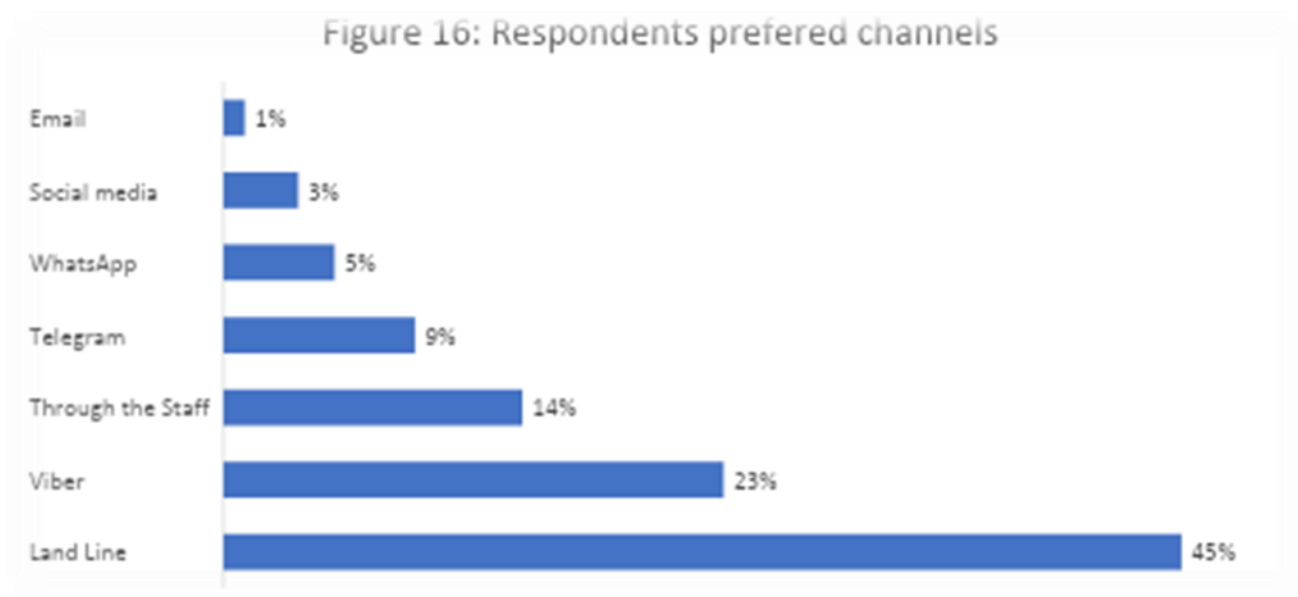

Рис. 2.6. Популярні канали комунікації

Респонденти рекомендували включити їхні власні домогосподарства до сфери підтримки у сфері громадського інженерного забезпечення, що може передбачати такі заходи, як встановлення нових мереж трубопроводів, насосів, фільтрів та інших пов'язаних удосконалень. Це може здійснюватися у координації з ОСББ від власників або місцевим комунальним підприємством чи державною установою.

Для забезпечення методології підтримки у натуральній формі HIAS продовжить брати на себе відповідальність за закупівлю необхідних матеріа-

лів/обладнання та контроль за встановленням і наданням послуг через Водоканал.

Виходячи із результатів імплементації цього проекту через мережу волонтерських програм, можна зробити висновок, що із початком повномасштабної війни в Україні волонтерські ініціативи стали не просто доповненням до державної системи реагування – вони фактично замінили її в багатьох прифронтових громадах. Там, де державні інституції втратили спроможність оперативно діяти через руйнування інфраструктури, евакуацію персоналу або обмеження ресурсів, саме волонтери стали основними провайдерами базових послуг. Це явище не є тимчасовим – воно перетворилося на нову модель громадянської участі, де солідарність, самоорганізація та горизонтальні зв'язки компенсують інституційну слабкість.

У багатьох громадах сходу та півдня України, зокрема в Донецькій, Харківській, Запорізькій областях, волонтерські хаби стали єдиними точками доступу до гуманітарної допомоги, медичних консультацій, психологічної підтримки та навіть адміністративних послуг. За даними звіту UNHCR за 2025 рік, понад 60% мешканців прифронтових територій отримували критичну допомогу саме через волонтерські канали, а не через державні структури. Це включає доставку продуктів, ліків, засобів гігієни, організацію евакуації, інформування населення про безпекові ризики, а також підтримку ВПО, які не змогли зареєструватися в офіційних системах.

Особливо показовим є приклад мобільних волонтерських груп, які працюють у режимі “швидкого реагування”. Вони не лише доставляють допомогу у важкодоступні райони, а й виконують функції, які традиційно належать до компетенції держави: реєстрація потреб, оцінка ризиків, координація з військовими адміністраціями. У звіті ICAP “Єднання” за 2024 рік зазначено,

що волонтери часто беруть на себе логістичні функції, які держава не здатна забезпечити в умовах активних бойових дій.

Психологічна підтримка – ще одна сфера, де волонтерські ініціативи заповнюють критичну прогалину. За даними МОЗ України, 40% мешканців прифронтових зон мають симптоми посттравматичного стресового розладу, але лише 15% мають доступ до професійної допомоги. Волонтерські організації, такі як “СпівДія”, “Стабілізуєш Суппорт Сервісез” та локальні ініціативи, створюють групи підтримки, проводять тренінги, залучають кризових психологів, часто без жодної державної участі.

Цифрові платформи – Telegram-канали, чат-боти, CRM-системи – стали інструментами, які дозволяють волонтерам координувати дії, збирати запити, вести облік допомоги та формувати звітність. Ці технології, які держава лише починає інтегрувати у свої процеси, вже активно використовуються волонтерськими мережами. Наприклад, платформа “Єднання” дозволяє локальним хабам швидко реагувати на запити, формувати маршрути доставки та збирати зворотний зв’язок від бенефіціарів.

Таким чином, волонтерські ініціативи в Україні не просто компенсують дефіцит державних послуг – вони формують нову архітектуру соціальної підтримки, засновану на довірі, солідарності та громадянській відповідальності. У прифронтових громадах це не альтернатива, а єдина реальність, яка дозволяє людям виживати, адаптуватися та зберігати гідність.

У той самий час інституційна взаємодія між державними структурами та волонтерськими організаціями в умовах війни в Україні набула нової якості, що виходить за межі класичного поділу на державний і громадський сектори. У багатьох випадках ця взаємодія трансформується у гібридні моделі реагування, де функції, відповідальність і ресурси розподіляються між сто-

ронами залежно від контексту, доступності інфраструктури та рівня ризику. Такий підхід дозволяє забезпечити безперервність базових послуг у громадах, де державна присутність є обмеженою або нестабільною.

Одним із найпоширеніших прикладів такої взаємодії є співпраця волонтерських організацій із Центрами надання адміністративних послуг (ЦНАПами). У багатьох прифронтових громадах ЦНАПи стали не лише точками доступу до державних сервісів, а й логістичними вузлами для реєстрації внутрішньо переміщених осіб (ВПО), розподілу гуманітарної допомоги та надання консультацій. Волонтери, у свою чергу, забезпечують супровід ВПО, допомагають із заповненням документів, організовують черги, інформують про права та можливості. У деяких випадках, як-от у громадах Харківської та Сумської областей, саме волонтерські хаби ініціювали відновлення роботи ЦНАПів після обстрілів, надаючи техніку, меблі, інтернет-зв'язок і навіть персонал.

Військові адміністрації, особливо у зонах активних бойових дій або на деокупованих територіях, часто делегують частину гуманітарних функцій волонтерським організаціям. Це стосується як доставки допомоги, так і евакуації, інформування населення, організації мобільних пунктів обігріву чи медичної допомоги. Така делегація відбувається як на формальному рівні – через меморандуми про співпрацю, так і на неформальному – через щоденну координацію дій. Волонтери отримують доступ до складів, маршрутів, списків потреб, а військові адміністрації – до гнучких, мобільних і мотивованих команд, здатних діяти в умовах обмеженого часу та ресурсів. У звітах міжнародних гуманітарних організацій за 2024–2025 роки зазначено, що саме така модель співпраці дозволила забезпечити допомогою понад 200 тисяч осіб у 12 прифронтових громадах.

Окрему увагу заслуговує практика створення спільних координаційних штабів, до складу яких входять представники місцевої влади, волонтерських організацій, міжнародних партнерів та служб цивільного захисту. Такі штаби дозволяють оперативно реагувати на зміни ситуації, узгоджувати маршрути доставки, уникати дублювання допомоги та формувати єдину інформаційну політику. У деяких громадах, як-от у Краматорську чи Павлограді, ці штаби стали основою для формування локальних стратегій відновлення, де волонтерські ініціативи інтегруються у плани розвитку громади.

Важливо зазначити, що така інституційна взаємодія не є односторонньою. Волонтерські організації не лише отримують підтримку від держави, а й впливають на формування політик, адвокатують зміни у нормативному полі, ініціюють нові формати співпраці. Наприклад, завдяки зусиллям коаліцій громадських організацій було внесено зміни до Закону України «Про волонтерську діяльність», які спростили процедури залучення іноземних волонтерів та розширили можливості для фінансування волонтерських програм з державного бюджету.

Таким чином, інституційна взаємодія між державою та волонтерським сектором в умовах війни в Україні набуває ознак партнерства, заснованого на взаємодоповненні, довірі та спільній відповідальності. Це партнерство не лише підвищує ефективність гуманітарного реагування, а й формує нову модель управління в умовах кризи – гнучку, адаптивну та орієнтовану на потреби людей.

Типологія моделей реалізації волонтерських програм у прифронтових громадах України стосується практичних форматів, у яких реалізуються волонтерські програми у прифронтових громадах. Ці моделі виникли як відповідь на специфічні виклики війни: нестабільність, ризики, обмеженість ресу-

рсів, потреба в гнучкості. Вони не є уніфікованими, але мають спільні риси, що дозволяють їх класифікувати та аналізувати з точки зору ефективності, масштабованості та адаптивності.

Однією з найпоширеніших моделей є мобільні волонтерські групи, які працюють у форматі “швидкого реагування”. Їхня основна функція – оперативна доставка допомоги у зони, де доступ ускладнений або небезпечний. Такі групи часто складаються з 2–5 осіб, мають власний транспорт, базові засоби захисту та чітко визначені маршрути. Вони забезпечують не лише доставку продуктів, ліків, гігієнічних засобів, а й евакуацію людей, інформування про безпекові ризики, первинну психологічну підтримку. У багатьох випадках мобільні групи працюють у координації з військовими адміністраціями, отримуючи дозволи на пересування, списки потреб та доступ до складів. Їхня перевага – гнучкість, автономність, здатність діяти в умовах обмеженого часу. Недоліки – висока втомлюваність, ризики для життя, потреба в постійному фінансуванні пального, ремонту техніки, засобів захисту.

Інша модель – локальні волонтерські хаби, які функціонують на базі громадських просторів: шкіл, бібліотек, ЦНАПів, будинків культури. Вони виконують функції координації, реєстрації потреб, розподілу допомоги, консультування. У таких хабах працюють як волонтери, так і представники місцевої влади, соціальних служб, медичних установ. Хаби часто мають доступ до інтернету, оргтехніки, складських приміщень, що дозволяє їм вести облік, формувати звітність, комунікувати з міжнародними партнерами. У звіті ICAP «Єднання» за 2024 рік зазначено, що саме локальні хаби стали основою для формування стійких волонтерських мереж у громадах, які зазнали обстрілів або окупації. Їхня перевага – сталість, інституційна підтримка, можливість

масштабування. Недоліки – залежність від приміщень, комунальних ресурсів, потреба в адмініструванні.

Третя модель – цифрові платформи взаємодії, які використовуються для реєстрації потреб, логістики, комунікації та звітності. Це Telegram-канали, чат-боти, CRM-системи, Google-таблиці, мобільні додатки. Вони дозволяють швидко збирати запити, формувати маршрути доставки, вести облік допомоги, отримувати зворотний зв'язок. Наприклад, платформа “Єднання” дозволяє локальним хабам інтегрувати дані про потреби, ресурси та результати у єдину систему, доступну для донорів, партнерів та державних структур. Цифрові інструменти особливо ефективні у громадах, де фізичний доступ обмежений, але є стабільний інтернет-зв'язок. Їхня перевага – масштабованість, прозорість, швидкість. Недоліки – цифрова нерівність, потреба в технічній підтримці, ризики безпеки даних.

Ці три моделі – мобільні групи, локальні хаби та цифрові платформи – не існують ізольовано. У багатьох випадках вони комбінуються, утворюючи гібридні формати, які дозволяють адаптуватися до змін ситуації. Наприклад, мобільна група може працювати у зв'язці з хабом, отримуючи запити через чат-бот, формуючи маршрути доставки та звітування через CRM. Така інтеграція дозволяє забезпечити повний цикл реагування: від реєстрації потреб до оцінки ефективності.

Ризики, з якими стикаються волонтери у прифронтових громадах, є багатовимірними та системними. У першу чергу, це фізична небезпека, пов'язана з перебуванням у зоні бойових дій. Волонтери, які доставляють гуманітарну допомогу, евакуюють людей або працюють у мобільних медичних групах, щоденно наражаються на обстріли, мінування, авіаудари та інші форми воєнної загрози. У багатьох випадках вони діють без бронежилетів, ка-

сок, засобів зв'язку або транспорту, що відповідає стандартам безпеки. За даними звіту “Громадського Простору” (2024), понад 30% волонтерів, які працюють у прифронтових районах, не мають жодного захисту, а 12% вже зазнали поранень або травм під час виконання завдань.

Другим критичним викликом є емоційне вигорання. Волонтерська діяльність у кризових умовах передбачає постійний контакт із людськими стражданнями, втратами, розпачем. Волонтери часто працюють понаднормово, без вихідних, у режимі надзусиль. Вони стикаються з моральними дилемами, браком ресурсів, відчуттям безсилля. У дослідженні Української Волонтерської Служби (2023) зазначено, що понад 60% волонтерів відчувають симптоми хронічної втоми, тривоги, депресії, а 25% – ознаки посттравматичного стресового розладу. При цьому лише 8% мають доступ до професійної психологічної підтримки, а ще менше – до програм профілактики вигорання.

Третій виклик – відсутність правового захисту та страхування. Волонтери в Україні не мають статусу, який би гарантував їм соціальні пільги, медичне страхування, компенсацію у разі травм чи загибелі. Закон України “Про волонтерську діяльність” передбачає можливість укладення договору між волонтером і організацією, але на практиці це відбувається рідко. У більшості випадків волонтери діють на власний ризик, без жодних гарантій. Це створює ситуацію, коли люди, які виконують функції, близькі до державних, залишаються поза межами правового поля. У звіті Національної соціальної сервісної служби (2024) наголошується на необхідності внесення змін до законодавства, які б забезпечили базовий захист волонтерів, особливо тих, хто працює в умовах підвищеного ризику.

Четвертий виклик – нестача фінансування та логістичних ресурсів. Волонтерські організації часто змушені працювати на пожертви, гранти, підт-

римку від приватних осіб або бізнесу. У прифронтових громадах, де потреби є надзвичайно високими, а доступ до ресурсів – обмеженим, це створює постійний дефіцит. Волонтери не мають достатньо пального, транспорту, складів, засобів зв'язку, техніки. У багатьох випадках вони використовують власні кошти, особисті автомобілі, мобільні телефони, що призводить до виснаження не лише фізичного, а й матеріального. За даними платформи “Єднання”, понад 70% волонтерських ініціатив у 2024 році працювали без стабільного фінансування, а 40% – на межі припинення діяльності через брак ресурсів.

Цифрові платформи взаємодії стали одним із ключових інструментів організації, координації та масштабування волонтерської діяльності в Україні після початку повномасштабного вторгнення. У контексті високої мобільності населення, обмеженого доступу до фізичних ресурсів та потреби в оперативному реагуванні, саме цифрові рішення дозволили волонтерам зберегти ефективність, прозорість і гнучкість. Вони охоплюють широкий спектр функцій – від реєстрації волонтерів і бенефіціарів до логістики, звітності, навчання та комунікації.

Одним із найпоказовіших прикладів є Волонтерська платформа Міністерства молоді та спорту України, яка була створена як онлайн-ресурс для об'єднання волонтерів, ініціатив та організацій. Платформа дозволяє реєструватися як волонтер, знаходити актуальні можливості, проходити навчання, отримувати підтримку та звітувати про виконану роботу. Її функціонал включає інтеграцію з державними структурами, що дозволяє формувати єдину базу даних активних волонтерів та ініціатив.

Ще одним прикладом є volunteer.country – незалежна цифрова платформа, яка об'єднує волонтерські організації, локальні хаби та окремих активіс-

тів. Вона надає доступ до персонального кабінету, де волонтер може обрати проєкт, пройти навчання, отримати сертифікат, вести облік годин та формувати звітність. Організації, у свою чергу, можуть публікувати запити, координувати команди, аналізувати ефективність. За даними Української Волонтерської Служби, у 2024 році понад 12 тисяч волонтерів скористалися цією платформою для участі у проєктах у прифронтових громадах.

Цифрові інструменти також активно використовуються для логістики та комунікації. Telegram-канали, чат-боти, Google-таблиці, CRM-системи стали основою для оперативного реагування. Наприклад, у межах ініціативи “СпівДія” було створено чат-бот для реєстрації потреб ВПО, який дозволяє швидко збирати запити, формувати маршрути доставки та вести облік допомоги. У багатьох громадах саме такі інструменти стали єдиним способом комунікації між волонтерами, місцевою владою та міжнародними партнерами.

Водночас, цифровізація волонтерства має і свої виклики. Це – цифрова нерівність, коли частина населення не має доступу до інтернету або гаджетів; ризики кібербезпеки, пов’язані з обробкою персональних даних; потреба в технічній підтримці та навчанні. У багатьох випадках волонтери змушені самостійно освоювати нові інструменти, адаптувати їх до умов громади, вирішувати проблеми сумісності та конфіденційності.

Попри ці виклики, цифрові платформи залишаються одним із найефективніших інструментів волонтерської взаємодії в умовах війни. Вони дозволяють масштабувати допомогу, підвищити її якість, забезпечити прозорість та сформувати нову культуру громадянської участі, засновану на технологіях, довірі та солідарності.

Висновки до другого розділу

У процесі дослідження практичного функціонування волонтерських програм у громадах, прилеглих до зони активних бойових дій, було виявлено цілу низку закономірностей, тенденцій та викликів, які формують унікальний контекст реалізації громадянських ініціатив в умовах війни. Волонтерські програми виявилися не просто реакцією на гуманітарну кризу, а системним механізмом підтримки, адаптації та стабілізації соціального середовища, яке зазнало глибоких трансформацій. У прифронтових громадах, де державні інституції часто втрачають спроможність оперативно діяти, саме волонтерські ініціативи забезпечують безперервність базових послуг, підтримку вразливих груп, мобілізацію ресурсів та формування нових моделей взаємодії.

Аналіз соціально-економічних умов у досліджуваних громадах показав, що рівень потреб населення значно перевищує доступні ресурси. Руйнування інфраструктури, нестабільність, масове переміщення, втрата джерел доходу та обмежений доступ до медицини, освіти, води, електроенергії створюють ситуацію постійної вразливості.

Дослідження ефективності волонтерських програм, зокрема на основі пост-дистрибуційного моніторингу HIAS, засвідчило високий рівень задоволеності отримувачів допомоги. Основними чинниками ефективності були: швидкість реагування, доступність комунікації, гнучкість логістичних рішень, а також рівень довіри до організації-ініціатора. Програми, які інтегрували механізми зворотного зв'язку, адаптувалися до змін ситуації, враховували локальні потреби та залучали представників громади до процесу прийняття рішень, демонстрували вищу результативність та сталість.

Інституційна взаємодія між державними структурами та волонтерськими організаціями виявилася неоднорідною, але перспективною. У багатьох випадках волонтери не лише заміщали державу, а й співпрацювали з нею,

створюючи гібридні моделі реагування. Спільні проєкти з ЦНАПами, військовими адміністраціями, місцевими радами дозволили забезпечити реєстрацію ВПО, розподіл допомоги, логістичну підтримку та доступ до приміщень. Така взаємодія сприяє формуванню нової архітектури соціального реагування, де громадянське суспільство виступає не як зовнішній партнер, а як рівноправний учасник процесу.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

1. Опрацювання теоретичних джерел дало змогу встановити, що волонтерська діяльність у кризових і воєнних умовах є багатовимірним соціальним феноменом, який поєднує елементи громадянської активності, соціальної підтримки, гуманітарного реагування, кризового менеджменту та локального розвитку. У науковій літературі виокремлюються різні підходи до трактування волонтерства, зокрема соціально-орієнтований, інституційний, ресурсний, ціннісний та мережевий, кожен із яких по-своєму підкреслює роль добровольчої участі у суспільному житті.

У контексті воєнних дій особливого значення набуває підхід, що розглядає волонтерство як механізм мобілізації соціального капіталу та швидкого реагування на загрози. У межах цього підходу волонтерські програми виступають інструментом самозахисту громад, підсилення стійкості населення та відновлення порушених соціальних зв'язків. Міжнародні моделі реагування, такі як community-based response, resilience-based volunteering та emergency volunteering, демонструють пряму залежність між рівнем самоорганізації громади та її здатністю долати наслідки кризи.

Український досвід волонтерства, особливо після 2014 року, свідчить про унікальність національної моделі, що базується на горизонтальних мережах, високій довірі між громадянами, гнучкості та швидкості реагування. Волонтерство стало ключовим ресурсом допомоги військовим, внутрішньо переміщеним особам, мешканцям прифронтових територій, а також важливою складовою громадської безпеки.

Аналіз показав, що сучасні моделі волонтерської діяльності в умовах війни повинні включати: чітку координацію, участь місцевої влади, викорис-

тання цифрових технологій, професіоналізацію частини волонтерських функцій та інтеграцію принципів психосоціальної підтримки. Таким чином, волонтерська діяльність розглядається не лише як гуманітарна допомога, а як комплексний інструмент розвитку громад, підвищення їхньої життєстійкості та зміцнення соціальної єдності.

2. Дослідження умов функціонування прифронтових громад дозволило встановити, що їхній розвиток визначається комплексом взаємопов'язаних факторів: постійними змінами безпекової ситуації, руйнуванням інфраструктури, високим рівнем соціальної вразливості населення, дефіцитом ресурсів та нестабільністю життєзабезпечення. Громади, розташовані поблизу зон бойових дій, характеризуються демографічними втратами, скороченням економічної активності, міграційними процесами, збільшенням кількості вразливих груп та загальним погіршенням якості життя.

Безпековий контекст визначається регулярними обстрілами, мінною небезпекою, руйнуванням житлового фонду, шкіл, медичних закладів, транспортних шляхів. У таких умовах місцеве населення відчуває постійний стрес, психологічне виснаження та потребує не лише матеріальної, а й комплексної психосоціальної підтримки. Водночас саме ці громади часто залишаються найменш забезпеченими ресурсами через складнощі логістики та обмежений доступ до міжнародної гуманітарної допомоги.

Інфраструктура прифронтових громад зазнає системних руйнувань: збої електропостачання, відсутність стабільного водопостачання, обмежена робота медичних служб і транспорту. Це створює додаткові перешкоди для організації волонтерських програм: ускладнюється навантаження на команди, збільшується час доставки допомоги, виникає потреба у спеціальних заходах безпеки. У таких громадах особливо важливою стає роль місцевого са-

моврядування та волонтерського сектору, які часто виконують функції, недовідомі державним службам.

Таким чином, контекст прифронтових громад формує унікальне середовище, в якому реалізація волонтерських програм потребує високої адаптивності, мобільності та міжсекторної взаємодії. Саме ці умови визначають необхідність комплексного підходу до програм підтримки населення.

3. Аналіз практик волонтерської діяльності у прифронтових громадах засвідчив, що волонтерські програми є одним із найважливіших механізмів забезпечення життєдіяльності населення в умовах війни. Основними формами волонтерської активності є: гуманітарна допомога (продукти, медикаменти, засоби гігієни), евакуаційна підтримка, психологічна допомога, допомога літнім людям, ремонтні роботи, доставка води, логістична підтримка, інклюзивні та освітні ініціативи для дітей.

Особливістю прифронтових програм є висока гнучкість, мобільність та здатність оперативно реагувати на зміни. Волонтерські групи діють у складних умовах, часто без належної інфраструктури, а їхня діяльність залежить від особистої мотивації, взаємодопомоги та соціальної згуртованості населення. Водночас ключовими напрямками залишаються: гуманітарне забезпечення, психосоціальна підтримка, робота з ВПО, допомога військовим та цивільним, які постраждали від бойових дій.

Разом з тим, реалізація волонтерських програм у прифронтових громадах стикається з низкою системних проблем: нестачею фінансування, дефіцитом транспортних засобів і пального, ризиками для життя волонтерів, відсутністю належної координації між організаціями, інформаційною фрагментованістю, вигоранням волонтерів, нерівномірним розподілом допомоги та слабкою взаємодією між владою і громадським сектором.

Додатковою проблемою є нестача фахових кадрів, особливо у сфері психологічної допомоги, кризового реагування та соціальної роботи. Часто волонтери виконують функції, що потребують професійної підготовки, що може призводити до перевантаження та зниження ефективності програм. Аналіз показує, що для підвищення результативності програм необхідно зміцнювати управлінські компетентності, розбудовувати партнерства та системно оцінювати потреби населення.

4. Узагальнюючи результати дослідження, сформовано комплекс рекомендацій, спрямованих на зміцнення ефективності та довготривалої роботи волонтерських програм у прифронтових громадах. Однією з ключових умов є впровадження системи планування, моніторингу та оцінювання результативності волонтерської діяльності, що дозволяє оперативно реагувати на зміни безпекової ситуації та актуальні потреби населення. Важливим напрямом також є професіоналізація волонтерської роботи: навчання основам безпеки, кризового реагування, психологічної підтримки, управління гуманітарними ресурсами.

Суттєвим чинником сталості є розбудова міжсекторної співпраці: місцева влада, громадські організації, бізнес та міжнародні партнери мають діяти узгоджено, уникаючи дублювання функцій та забезпечуючи максимально ефективний розподіл ресурсів. Особливо важливою є інтеграція волонтерських програм у систему місцевої політики безпеки та соціального захисту.

Рекомендовано розвивати психосоціальні програми, мобільні сервіси, волонтерські центри, ініціативи для молоді та підтримку сімей у кризових ситуаціях. Диверсифікація джерел фінансування, участь у грантових програмах, краудфандинг, локальні партнерства з бізнесом – усе це забезпечує ресурсну стабільність програм.

Комунікаційна відкритість, регулярні публічні звіти, інформування населення та прозорість діяльності сприяють формуванню довіри й зміцненню громадської підтримки. Стійкість волонтерських програм визначається також рівнем психологічної підтримки самих волонтерів, запобіганням їхньому вигоранню та створенням безпечних умов роботи.

Таким чином, запропоновані рекомендації створюють основу для розбудови ефективної, адаптивної та довготривалої волонтерської системи, здатної відповідати на виклики війни та зміцнювати життєстійкість прифронтових громад.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні питання соціальної роботи : навч. посіб. / О.М. Денисюк та ін. ; ред. кол.: О.В. Епель, Т.Л. Лях, І.В. Силантьєва. Ужгород : РІК-У, 2023. 420 с.
2. Вареник Д. С. Прогалини правового регулювання волонтерської діяльності в Україні в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 3. С. 230–234. 10.24144/2788-6018.2024.03.51
3. Верстюк В. Ф. Формування громадських організацій та соціальних практик в добу Української Народної Республіки (1917–1921). *Український історичний журнал*. 2017. № 4. С. 45–62.
4. Ясь О. В. Українська революція 1917–1921 рр. як соціокультурний феномен. *Український історичний журнал*. 2018. № 2. С. 25–41.
5. *Виклики та потреби волонтерського сектору в Україні : аналітичний звіт*. Київ : ІСАР «Єднання», 2023. 23 с. URL: <https://ednannia.ua> (дата звернення: 25.11.2025).
6. Влада «ДНР» відроджує «Добровільні народні дружини» зразка СРСР. *Острів* : вебсайт. URL: <https://www.ostro.org> (дата звернення: 25.11.2025).
7. Внутрішньо переміщеним особам. *Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України* : вебсайт. URL: <https://www.msp.gov.ua> (дата звернення: 25.11.2025).
8. Волонтерство як провідне явище у процесі забезпечення соціальної безпеки України. *Economy and Society*. 2023. № 52. С. 246–254. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-32>
9. Головка Л., Головка Т. Волонтерська діяльність як фактор результативності та наращування соціального капіталу в громадах (на прикладі однієї з громад Київської області). *Демографія та соціальна економіка*. 2023. №

4(54).

С. 38–54. <https://doi.org/10.15407/dse2023.04.028>

10. Костенко Н. Волонтерська активність як чинник розвитку соціального капіталу в умовах війни. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2023. № 3. С. 101–115.

11. Голубєва І. В. Волонтерський рух як прояв громадянської самоорганізації в Україні під час Революції Гідності. *Політологія*. 2014. № 1(231). С. 112–118.

12. Друге експертне обговорення проєкту Концепції Державної програми розвитку волонтерської діяльності в Україні на 2025-2030 роки. *Центр демократії та верховенства права* : вебсайт. URL: <https://cedem.org.ua> (дата звернення: 25.11.2025).

13. Жекало Г. І. Розвиток волонтерства в Україні як соціально-політичного феномену та показника громадянської активності в умовах європейської та євроатлантичної інтеграції. *Регіональні студії*. 2025. № 42. С. 80–86. <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2025.42.12>

14. Сидоренко О. Волонтерський рух як індикатор демократичних трансформацій в Україні. *Політичні студії*. 2024. № 7. С. 55–63.

15. Звіт про стан надання психосоціальної допомоги внутрішньо переміщеним особам у 2024 році. Київ : МОЗ України, 2024. 72 с.

16. Кондур В. А. Поняття вразливі групи населення у міжнародному та національному праві. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 4. С. 694–699. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua> (дата звернення: 25.11.2025).

17. Кравченко М. С. Сучасні моделі організації волонтерської діяльності в закладах вищої освіти в Україні. *Вісник Приазовського державного*

технічного університету. Сер. Соціально-гуманітарні науки та публічне адміністрування. 2024. Том 1, № 12. С. 143–158. <https://doi.org/10.31498/2617-2038.2024.12.320342>

18. Міжнародний фонд соціальної адаптації. Економічний внесок волонтерського сектору у підтримку прифронтових регіонів України : аналітичний огляд. Київ : МФСА, 2024. 56 с.

19. Нариси історії української революції 1917-1921 років: у 2 кн. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. Київ : Наукова думка, 2011. Кн. 1 / В. Ф. Верстюк (кер.) та ін. 390 с. URL: <https://archive.org/details/narukr-kn-1> (дата звернення: 25.11.2025).

20. Олійник О., Міщук Г., Самолюк Н., Білан Ю. Подолання розбіжностей: вирішення соціальної напруженості між внутрішньо переміщеними особами та приймаючими громадами під час війни в Україні. *Problems and Perspectives in Management*. 2025. Т. 23, № 3. С. 645–657. 10.21511/ppm.23(3).2025.46.

21. Панченко А. О. Волонтерська діяльність як одна із форм благодійної діяльності в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. Право*. 2024. Т. 2, № 84. С. 113–117.

22. Ткаченко І. Волонтерство як форма соціальної участі: правові та організаційні аспекти. *Юридична Україна*. 2023. № 9. С. 34–39. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-32>

23. Парламентське дослідження щодо напрямів удосконалення правового регулювання волонтерської діяльності та підстав відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги. *Дослідницька служба Верховної Ради України*. 2023. Лютого.

URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/32318.pdf> (дата звернення: 25.11.2025).

24. Про волонтерську діяльність : Закон України від 19.04.2011 р. № 3236-VI. Дата оновлення: 01.06.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17> (дата звернення: 25.11.2025).

25. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 05.07.2012 р. № 5073-VI. Дата оновлення: 01.06.2025 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17> (дата звернення: 25.11.2025).

26. Прохорова А. А. Особливості волонтерської діяльності під час подій Майдану 2013–2014 рр. *Український соціум*. 2017. № 4(63). С. 45–58. <https://doi.org/10.15407/socium2017.04.045>

27. Річний звіт 2024 року БФ «Майбутнє сиріт». *Громадський простір* : вебсайт. URL: <https://www.prostir.ua> (дата звернення: 25.11.2025).

28. Розвиток волонтерства в Україні: зустріч практиків для Концепції 2024-2029. *Національна соціальна сервісна служба України* : вебсайт. URL: <https://nssu.gov.ua> (дата звернення: 25.11.2025).

29. *Соціальний захист у прифронтових сільських і селищних громадах. Cedos* : вебсайт. URL: <https://cedos.org.ua> (дата звернення: 25.11.2025).

30. Спіріна Т., Лехолетова М., Лях Т. Гуманітарні програми допомоги вразливим групам населення в умовах воєнного часу в Україні. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*, 2025. С. 228–233. <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2025.56.228-233>

31. Фурашев В.М., Дубник М.В., Соколенко С.О. Цифрова трансформація волонтерської діяльності в умовах війни: виклики та перспективи. *Україна в умовах соціальної та цифрової трансформації: шляхи до сталого розвитку та повоєнної відбудови* : матеріали наук.-практ. конф. (Київ, 22 ли-

стоп. 2024 р.). Київ ; Одеса : Фенікс, 2024. С. 215–222.
URL:https://ippi.org.ua/sites/default/files/ukrayina_v_umovah_socialnoyi_ta_cifrovoyi_transformaciyi_maket.pdf (дата звернення: 25.11.2025).

32. Центр демократії та верховенства права (ЦЕДЕМ). Концепція Державної програми сприяння розвитку волонтерської діяльності на 2025–2030 роки : матеріали експертної дискусії. Київ : ЦЕДЕМ, 2024. 28 с.

33. Штрайхер О. А. Волонтерство та активізм як форми громадянської участі в контексті українського волонтерського руху. *Habitus*. 2025. №69(1). С. 45–56. <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2025.69.1.4>.

34. Штрайхер О. А., Школяр М. В. Актуальні аспекти розвитку українського волонтерського руху в контексті громадянського суспільства. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2024. Вип. 46. С. 210–220. <https://doi.org/10.32782/apfs.v046.2024.25>

35. 18 Months Later: Assessment of Mental Health and Psychosocial Needs in Ukraine. *NGO Girls* : website. URL: <https://divchata.org> (last accessed: 25.11.2025).

36. *Annual Report 2023*. Silver Spring : HIAS, 2023. 23 с. URL: <https://hias.org> (last accessed: 25.11.2025).

37. Bourdieu P. The Forms of Capital. *Handbook of Theory and Research for the Sociology* / J. G. Richardson ed. New York : Greenwood Press, 1986. P. 241–258.

38. Coleman J. S. Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology*. 1988. Vol. 94. P. S95–S120. <https://doi.org/10.1086/228943>

39. Global Humanitarian Overview 2023 [EN/AR/ES/FR]. *OCHA* : website. URL: <https://www.unocha.org> (last accessed: 25.11.2025).

40. Horemykina Yu. V. Innovative Social Work Practices for Vulnerable Groups of the Population in Ukraine. *Demography and Social Economy*. 2020. № 3(41). P. 91–113. <https://doi.org/10.15407/dse2020.03.091>
41. *Labour Market Profile Ukraine 2025/2026*. Copenhagen : DTDA, 2025. 64 p. URL: <https://www.ulandssekretariatet.dk> (last accessed: 25.11.2025).
42. Presentation of the document “Volunteer activities in Georgia and Europe: a comparative analysis”. *Education Development and Employment Center* : website. URL: <https://edec.ge> (last accessed: 25.11.2025).
43. Putnam R. D. Bowling Alone: America’s Declining Social Capital. *Journal of Democracy*. 1995. Vol. 6(1). P. 65–78. <https://doi.org/10.1353/jod.1995.0002>
44. Ukraine Humanitarian Fund Annual Report 2024 [EN/UK]. *OCHA* : website. URL: <https://www.unocha.org> (last accessed: 25.11.2025).
45. Ukraine Humanitarian Needs Overview 2023 (December 2022) [EN/UK]. *OCHA* : website. URL: <https://www.unocha.org> (last accessed: 25.11.2025).
46. Ukraine Refugee Situation. *Operational Data Portal* : website. URL: <https://data.unhcr.org> (last accessed: 25.11.2025).
47. Ukraine Refugee Situation. *Operational Data Portal* : website. URL: <https://data.unhcr.org> (last accessed: 25.11.2025).
48. UNHCR. Global Trends: Forced Displacement in 2024. Geneva : UNHCR, 2025. 92 p. <https://www.unhcr.org/global-trends> (last accessed: 25.11.2025).
49. Ukraine. *HIAS* : website. URL: <https://hias.org/where/ukraine/> (last accessed: 25.11.2025).

50. Ukraine: Humanitarian Needs. *Humanitarian Data Exchange* : website. URL: <https://data.humdata.org> (last accessed: 25.11.2025).

51. UNICEF. Ukraine Humanitarian Situation Report No. 48, 1 - 31 January 2025. 8 p. URL: https://www.unicef.org/ukraine/en/media/51351/file/UNICEF%20Ukraine%20Humanitarian%20Situation%20Report_48,%201%20-%2031%20Jan%202025.pdf (last accessed: 25.11.2025).

Група запитань щодо форми згоди

Це опитування містить запитання про вас чи ваше домогосподарство (стать, вік, стан здоров'я тощо без зазначення імен, номерів телефонів, документів, які можуть ідентифікувати вашу особу), а також про те, як допомога вплинула на ваше домогосподарство, і як члени вашого домогосподарства задовольняють свої базові потреби. Варто зазначити, що ваша участь жодним чином не вплине на те, чи будете ви включені до будь-якої поточної чи майбутньої програми отримання допомоги від HIAS Ukraine чи виключені з неї.

Чи бажаєте ви продовжити опитування?

Так — зараз я хочу попросити вас надати свою згоду, поставивши вам наступні питання:

Адміністративні відомості

Адреса: 6- Адмін 1 | _____ | 7- Адмін 2 | _____ | 8- Адмін 3 | _____

№	Питання	Варіанти	Умови
А- Демографічні і загальні відомості			
A1	Чи отримували ви послугу від HIAS Ukraine чи партнера?	1- Так 2- Ні	Якщо Ні, подякуйте респонденту і завершіть опитування. Подайте цей випадок на

			розгляд координатору відповідної програми, координатору MEAL.
A2	Яку послугу?	1- Гігієнічні набори для жінок 2- Гігієнічні набори 3- Дитячі набори 4- Набори для зимових умов 5- Сільськогосподарські виробничі ресурси 6- Продуктові набори 7- Облаштування спеціальними засобами для людей з інвалідністю (для закладів) 8- Інституційна пожертва 9- Туалети 10- Інше	
A2.1	Вкажіть іншу послугу	Текст	A2=10
A3	Стать респондента	1- Чоловіча 2- Жіноча 3- Не хочу називати 4- Інше	
A4	Вік респондента	Число	
A5	Категорія вразливості бенефіціара (Можна обрати кілька варіантів)	1- Сім'я з 3+ дітьми 2- Особи, які мають хронічні захворювання 3- Інваліди з тяжкими формами інвалідності 4- Неповнолітня особа без супроводу 5- Домогосподарство, яке очолює жінка 6- Вагітні жінки та жінки, що годують груддю 7- Літня особа віком 60+ років без супроводу 8- Інше	
A5.1	Вкажіть іншу вразливість	Текст	A5=8
A6	Респондент?	1- Бенефіціар 2- Опікун/представник	

A6.1	Якщо опікун/представник, хто саме?	1- Батько/мати 2- Брат/сестра 3- Чоловік/дружина 4- Інше	A6=2		
A6.1.1	Вкажіть іншого опікуна/представника?	Текст	A6.1=4		
A7	Склад домогосподарства		Жінки	Чоловіки	
		0-4	A7.1	A7.5	
		5-17	A7.2	A7.6	
		18-59	A7.3	A7.7	
		+60	A7.4	A7.8	
A.8	Чи є у вашому домогосподарстві особи з інвалідністю?	1- Так 2- Ні			
A8.1	Скільки	Число			
A8	Яким був середньомісячний дохід вашого домогосподарства протягом останніх трьох місяців?	Число			
A9	Якими були середньомісячні витрати вашого домогосподарства протягом останніх трьох місяців?	Число			
A9.1	Яким чином ви долали різницю між доходами й витратами?	Текст			
A10	Чи було ваше домогосподарство в змозі задовольнити свої основні потреби протягом останніх 30 днів?	1- Так 2- Ні			
A10.1	Які потреби ви не змогли задовольнити? <i>(Можна обрати кілька варіантів)</i>	1- Їжа 2- Комунальні послуги 3- Опалення 4- Одяг 5- Витрати, пов'язані з охороною здоров'я 6- Дитячі потреби 7- Витрати, пов'язані з освітою 8- Предмети гігієни 9- Витрати на оренду чи притулок 10- Зв'язок 11- Паливо 12- Погашення боргів 13- Вода 14- Електроенергія 15- Інше	A10= 2		
A10.1.1	вкажіть інші незадоволені потреби	Текст	A10.1= 15		
A10.2	Чому вам не вдалося задовольнити ці потреби? <i>(Можна обрати кілька варіантів)</i>	1- Недостатньо грошей 2- Відсутність на ринку 3- Послуги не доступні поблизу 4- Не знаю, де отримати.	A10= 2		

		5- Не в змозі дістатися необхідного ринку для їх отримання 6- Інше	
A10.2.1	Інші причини незадоволення потреб	Текст	A10.2 = 6
A11	Чи допомогла підтримка від Оксфам вашому домогосподарству задовольнити більшу частину потреб? Пояснить?	Текст	
A12	До якої групи належить респондент	1. ВПО 2. Члени приймаючої громади 3. Ті, хто повернулися 4. Громадяни третіх країн	
В- Відомості про розподіл допомоги й процес розподілу			
B1	Звідки ви дізналися про отриману вами послугу?	1. Зі мною зв'язалися співробітники HIAS Ukraine або партнера. 2. Соціальні мережі (Facebook, WhatsApp, Telegram тощо). 3. Від родичів або друзів. 4. Від місцевої влади. 5. Сайт HIAS Ukraine або партнера. 6. Мене направила інша організація. 7. Інше	
B1.1	Вкажіть інші канали отримання інформації	Текст	B1=7
B2	Чи проінформували вас про процес розподілу допомоги? <i>(Можна обрати кілька варіантів)</i>	1. Мені повідомили дату. 2. Мені повідомили час. 3. Мені повідомили місце. 4. Мене своєчасно не повідомили про дату/час/місце розподілу допомоги. 5. Мені повідомили про зміст набору. 6. Я не пам'ятаю. 7. Не хочу відповідати	
B3	Де проходив розподіл?	1. Біля дверей в житло 2. У розподільчому центрі 3. Місця компактного проживання	
B4	Чи виникли у вас проблеми з доступом до розподільчого центру?	1. Так 2. Ні	B3=2

B5	У чому полягали проблеми? <i>(Можна обрати кілька варіантів)</i>		B4=1
B6	Чи залишилися ви задоволені загальним процесом розподілу допомоги? (1 – абсолютно незадоволений, незадоволена, 5 - повністю задоволений, задоволена)	1. Абсолютно незадоволений, незадоволена 2. Незадоволений, незадоволена 3. Нейтрально 4. Задоволений, задоволена 5. Повністю задоволений, задоволена	
B6.1	Вкажіть причину незадоволення	Текст	B8=1,2
B7	Чи спостерігали ви неналежну поведінку (словесні образи, фізичний напад, домагання, фаворитизм тощо) щодо отримувачів допомоги з боку персоналу організації?	1. Так 2. Ні	
B7.1	Чи не могли б ви більш детально розповісти про випадок неналежної поведінки?	Текст	B7=1
С- Якість/кількість/використання отриманої допомоги			
	Інституційна пожертва (Облаштування спеціальними засобами для людей з інвалідністю, інституційна пожертва (гігієнічні набори)		
C1	Цей колективний сайт отримав пожертву, чи змогли ви використати/отримати користь від чогось із наданого?	1. Так 2. Ні	
C1.1	Чому? Пояснити докладніше.	Текст	C1=2
C2	Якщо ви або хтось із ваших знайомих користувався/користується пожертвуваними речами, будь ласка, оцініть, наскільки ви задоволені?	1. Абсолютно незадоволений, незадоволена 2. Незадоволений, незадоволена 3. Нейтрально 4. Задоволений, задоволена Повністю задоволений, задоволена	C1=1
C2.1	Чому ви залишилися незадоволені?	Текст	C2=4,5
C3	Опишіть, будь ласка, ваш досвід використання пожертви, чи запропонували б ви якісь зміни?	Текст	C1=1
Індивідуальні/сімейні набори			
C4	З усіх отриманих предметів, які з них ви вважаєте НАЙКОРИСНИШИМИ 3 предмети?	Текст	
C5	Які з предметів набору ви вважаєте НАЙМЕНШ корисними 3 предмета?	Текст	
C6	Загалом, чи задоволені ви ЯКІСТЮ отриманих товарів?	1. Абсолютно незадоволений, незадоволена 2. Незадоволений, незадо-	

		волена 3. Нейтрально 4. Задоволений, задоволе- на 5. Повністю задоволений, задоволена	
C6.1	Чому ви залишилися незадоволені якістю?	Текст	C6=3
C7	Чи задоволені ви в цілому КІЛЬКІСТЮ отриманих предметів у наборі?	1. Абсолютно незадоволе- ний, незадоволена 2. Незадоволений, незадо- волена 3. Нейтрально 4. Задоволений, задоволе- на 5. Повністю задоволений, задоволена	
C7.1	Чому ви залишилися незадоволені кількістю?	Текст	C7=3
C8	Є щось, що ви хотіли би бачити в наборі?	Текст	
C9	Ви використали всі матеріали для покриття потреб вашого домо- господарства?	1. Так 2. Ні	
C9.1	Які предмети ви не використали?	Перелік предметів	C9=2
C9.2	Чому ви їх не використали?	1. Я віддав/-ла їх комусь іншому 2. Вони не відповідають моїм фактичним потре- бам 3. Я їх продав/-ла 4. Я зберіг/зберегла їх для подальшого викорис- тання 5. інше	C9=2
C9.2.1.1	Вкажіть інші причини їх невикористання	Текст	C9.2=5
	Туалети		
C10	Чи встановлено туалет?	1. Так 2. Ні	
C10.1	Чому туалет не була встановлено?	Текст	C10=2
C10.2	Якщо так, то чи користувалися ви туалетом?	1. Так 2. Ні	C10=1
C11	Чи задоволені ви встановленим туалетом?	1. Абсолютно незадоволе- ний, незадоволена 2. Незадоволений, незадо- волена 3. Нейтрально 4. Задоволений, задоволе- на	

		5. Повністю задоволений, задоволена	
C11.1	Причина невдоволення щодо встановленого туалету	Текст	C11=1,2
D- Механізм подання і розгляду скарг			
D1	Чи знаєте ви, як повідомити про скарги/відгуки/занепокоєння, які ви маєте щодо цього проекту? <i>Підказка: якщо Так — запитайте про канали для інформування, якщо Ні — розкажіть про канали інформування HIAS Ukraine або партнера</i>	1.Так 2. Ні	
D1.1	Чи надавали ви раніше відгуки щодо персоналу або процесу роботи HIAS Ukraine або партнера?	1. Так 2. Ні	D1= 1
D1.1.1	Чи було розглянуто ваш відгук?	1. Так, своєчасно 2. Так, але із запізненням 3. Ні	D1.1=1
D2	Якому каналу ви надаєте перевагу для надання відгуку HIAS Ukraine або партнерам? <i>(Одна відповідь)</i>	1. WhatsApp 2. Viber 3. Telegram 4. Ел. пошта 5. Телефон 6. Скринька для скарг в офісі HIAS Ukraine 7. Через співробітників HIAS Ukraine 8. Соціальні мережі 9. Зустріч громади з HIAS Ukraine 10. Інше	
D2.1	Який інший канал?	Текст	D2=10
D3	Чи давали ви або хтось із ваших знайомих хабарі або пропонували послуги (у тому числі сексуального характеру) впливовим особам в HIAS Ukraine або партнерах, щоб потрапити до списку на отримання цієї допомоги?	1. Так 2. Ні	

D3.1	Кому платили?	1. Лідеру громади 2. Співробітнику HIAS Ukraine 3. Співробітнику партнера 4. Державному службовцю 5. Не хочу відповідати 6. Інше	D3=1
D3.1.1	Назвіть, будь ласка, ім'я особи <i>(підказка: інтерв'юеру потрібно чітко пояснити респонденту, що його ім'я та будь-яка особиста інформація під час інтерв'ю не збирається, тому ніхто не дізнається його персональні дані).</i>	Текст	D3.1=6
D4	Чи маєте ви додаткові коментарі або відгуки, які не було зафіксовані під час цього опитування і можуть покращити наші проекти в майбутньому?	Текст	
D5	Коментарі інтерв'юера (за наявності).	Текст	
Щиро дякуємо, що приділили нам час			